

Somogy Megyei Múzeum
NA 7789-2010
Múzeumi adattár

--	--	--	--

Somogy Megyei Múzeum
NA 7789-2010
Múzeumi adattár

GYŰJTŐ: FRIEDRICH FERENC	
GYŰJTÉS IDEJE: 2009	
FORR.: ASSZONY LÉSZÉ A LA'NYI BOKA NAGYBERVI FAKÓDÁLMÁS S ZOLA' ÉV A 20. SZÁZAD BÁTÁ.	
	41 lap, 61 példány (kijelölt)
FŐLÉNYI MUNKÁK: NAGYBERVI SZAKMUNKÁK: XIX, A 3	

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

IRATGYŰJTŐ

ASSZONY LESZ A LÁNYBÓL..

ASSZONY LESZ A LÁNYBÓL...

(Nagyberki lakodalmos szokások a 20. században)

1.

Nagyberkinek és Kisberkinek 779 éves, levéltári adatokból ismert közös múltja van, Vadaskert - lakott területként - 200 évre tekintet vissza. Történelmük során mindig Nagyberki volt különböző névváltozatokkal a közigazgatási és a gazdasági központ. Kisberki a jobbágyfelszabadításig Berki pusztája volt, utána önálló falu (hozzátartozott Vadaskert) 1950-ig. 1950-től Nagyberki utcája Felszabadulás néven. 1986-ban visszakapta régi nevét, de önállóságát nem. Vadaskert neve sohasem változott, a valamikor 20-22 házból álló utca Kisberkihez tartozott.

Nagyberkit magyarok lakták, Kisberkiben és Vadaskertben az 1947-1948-as lakosságcsereig (kitelepítésig) Bajorországból származó svábok éltek. A kitelepítettek helyére a Felvidékről magyarokat hoztak.

A lakosság lélekszáma a közelmúlt évszázadok alatt lényegesen nem változott. Az első hivatalos népszámláláskor (1784-1787) 752-en éltek a faluban, 1865-ben 1000 fölött volt a lélekszám (ekkor kapott mezővárosi jogot), 1999-ben 1576 polgára volt a községben^{nek}.

A fenti adatokból kiemelem Kisberki és Vadaskert néhány adatát: 1890-ben 353, 1947-ben 412 és 1949-ben 430 lakosa volt a részben önálló két kis utcának.

2.

A vallási hovatartozás szempontjából is egységes volt a falu: a római katolikus vallás volt a meghatározó. 1836-1946 között a lakosság 95,5 %-a vallotta magát r. kat.-nak, izraelitának 2,5 %, 1-1 % volt református, illetve evangélikus. (Pályázatomban leírt esküvőket

is a r. kat. vallás szertartásai szerint tartották meg.)

1834 előtt Nagyberki (Nagy Berki) az attalai plébániához tartozott. 1834. szeptember 2-án alapították meg a mosdósi plébániát, azóta ide tartozik a nagyberki egyházközség, 1941-től annak filiája.

A nagyberki templomot dr. Fábián Sándor kormányfőtanácsos, budapesti építészmérnök tervezte román stílusban, ókeresztény belső megoldással.

A templom építését 1939-ben kezdték el Gebhardt György¹ nagyberki építési vállalkozó irányításával. Az elkészült templomot 1941. július 6-án szentelték fel. Az új templomban Czövek Jenő plébános tartotta az első esküvőt: (kés¹ József 20 éves batéi gazdasági cseléd fogadott örök hűséget a nagyberki 20 éves Gál Máriának.² (A szomszédban lévő körjegyzőségen az állami anyakönyvvezető Tóth Sándor segédjegyző volt.)

3.

A közelmúlt 100 évben három tényező alapvetően befolyásolta a házasságkötéseket: 1./ "Főd a főddel..." 2./ nemzetiségi helyzet 3./ a világháborúk.

A község mezejéből a legjobb 1200 holdat a Vigyázó-féle grófi uradalom birtokolta 1928-ig, utána - a gróf végrendelete alapján - a Magyar Tudományos Akadémia tulajdonába került. Keletről a Maár család 1000 holdja, északról a szabadi grófi birtok és Festetics Tasziló gróf birtoka, nyugatról Pallavicini örgróf mosdósi földjei, délről pedig a megyehatár akadályozta a kisbirtokosok terjeszkedését. Maradt a "főd a főddel" házasság, az egyke, és az örökség.

A nagyberkiek - színmagyar falu lévén - elsősorban a falubéli magyarokkal, illetve a közeli magyar községek fiataljaival kötöttek házasságot (Szabadi, Mosdós, Gölle stb). A kisberki svábok egymásközt vagy a környékbeli sváb községekből kerestek maguknak párt: Jágónakról, Kercseligetről, Baranyajenőről, Kaposhomokról.

A két világháború alatt nagymértékben csökkent a házasságkötések száma. 1914-ben a két faluban még 21 esküvő volt, 1915-ben már csak 2, 1916-ban pedig 1 lakodalmat tartottak, Kisberkiben egyet sem.

denki tudta, hogy miről-kiről pletykálnak - a fiúkról, akik körülöttük sündörögtek... Ha egy legénynek megtetszett az egyik lány, este a barátaival szerenádott adott neki. Ha a lány elfogadta a közeledést, a szerenádot, egy szál égő gyertyát vagy egy égő petróleumlámpát tett az ablakba. Természetesen minderről tudott az édesanyja is.

Május elsejére virradó éjszaka a legények - kisebb csapatokba összeállva - májusfát állítottak a lányos házak elé. Ez is azt jelentette, hogy tetszik a legénynek a lány... A lányok lesték, figyelték, hogy rajtuk kívül ki kapott még másjusfát.

Az édesanyák elkísérték a bálba a lányukat, éjfélig ott maradtak^{ak.} Padokon, székeken ülve figyelték a többi lányt, de a fiúkat is! Ki kinek udvarol - fontos volt ezt tudni. Ha az édesanyának - később az egész családnak - a fiúk által kiszemelt lány megtetszett, a rokonságból vagy a bizalmas ismerősök közül felkértek valakit a közvetítésre.

A házasságkötések egy részét - már a bevezetőben is említettem - a vagyon határozta meg. Föld a földdel, napszámos a napszámossal, cseléd a cseléddel házasodott elsősorban. Ha volt egy szép, de szegény lány, a pógárok³ mondogatták: csak két-három hód (k. hold) hozna a házasságba, rögtön elvinné a fiam.

A lányok 15-16 évesek voltak, a legények 18-20 évesek. Házasságukról a szülők döntöttek. Az a mondás járta, hogy a csikót is fiatalon kell betörni...

Az udvarlás rövid volt, mindig szem előtt voltak, majd a házasságban megismerik egymást, összeszoknak. Ez elsősorban a "fődd a főddel" házasságoknál mondogatták, ahol nem a szerelem volt a fontos.

"Még tizenhat éve se vótam, mikor férhő mentem, máma több eszük van a lányoknak. Hát mit tudott egy tizenhat éves lány, azt mondták a szülők, ez jó lesz, ehhöl elmész, nekem nem sok beleszólásom vót. Az én uram még valami verset is mondott, mikor lánykérés vót. Szombaton elgyütt az apjával meg az anyjával, elmondták, hogy minek gyüttek, meg, hogy így lesz, úgy lesz.

Az én időmben még vót móringlevél. Valahogy az vót, hogyha meghal a férje fiatal korban, akkor kap valamit attul a háztul. Ha a lány hal meg akkor meg a férje kap valamit a lány szüleitől, nem tudom már mennyi pénz vót kitűzve. Én a butort vittem a hozományba, akkor

mindjárt mást nem, majd csak az apám halála után kaptam." (Tar Gyuláné)⁴

"Szörözték a lánt az öregasszonyok, ha valaki mög akart nősülni, hogy a föld egybe maradjon. Emlékszem nagyon a szomszédoknak is azt mondták kint a szőlőben, hogy 'Károl, ennek kő lönni a feleségödnék'. Itt a faluban akit kiszömöltek, hát nem vitték el vidékre, azok itt maradtak. Akinek nem gyutott a faluba az hozott csak vidékről lánt. A mi utcánkba csak nekem vót egyedül helybeli a feleségem, a többi velem egykoru legény mind vidékről hozott lánt, Csomából, Attalából, Szabadiból. Cselédek vótak, cselédlányokat is hoztak. Az én feleségem hat évvel fiatalabb, mind én, mikor idekerültünk, tizenkilenc éves vótam, ü meg dicsért (köszönt) nekem, azt a feleségem lett. Szoktam, földobálom neki, hogyha pörzülködik (pöröl, veszekedik) velem; 'Az anyád szentségit, dicsértél, aztán elmertél hozzám gyünni?'" (Rózsa Lajos)⁵

" (...) szindarabok vótak. Osztán a Falu rosszában én vótam a Finom Rózsi. Ott ismert meg a Kum Sándor. Monták ezek az asszonyok, hogy amig hát ment a darab, hogy aszt kérdezték a szabadi nagyon csinos fiatalember, hogy ki ez a lány. Parasztlány? Aszonták, hogy az. Akkor ez lesz a feleségem. No osztán ugye, mikor lejöttünk a szinpadru, akkor hát a rezes banda hát ottan fujta, mi táncútunk, asztán hát főhivott egy csinos fiu, bemutatkozott, de ki hallotta aszt akkor. Asztán mondom, Bözsi (a barátnője) hol van a Kumod. Aszongya lehanguva, te táncutá vele. Ő fölhevott, ő hevott fő táncúni. Osztán akkor abba a báli zenébe többször fölhevott éjjel. Kénytelen vótam beleszeretni, mert olyan kedves vót, mög olyan csinos vót.

Gyütt az öreg Tar lányt kérni. Asztán az öreg Kum aszongya, hát hajjátok, hogy is mondjam, hogy most mellik fiamnak is kérgyem meg a lányotokat, majd a lányotok választ. Mer mindegyik el akarná vönni."

Farkas Lászlóné⁶

"Nem lehetett ám így szemtelenkedni a lányokkal, mind most. Én az ajtó melletti széken ütem, a lány meg a másik sarokban kötött ugye én a szememet nem vettem le ugye, néztem állandóan, mind mikor a macska látja, hogy mozog az egér, és hát időközönként csak a szemünk

találkozott, ennyi az egész. Mikor elgyütt az este kilenc óra, akkor menj haza - monták nekem -, te meg feküdj le - monták a lánynak a szülei. Jóccakát, jóccakát és elmentem.

Ha nem látták szívesen a legényt akkor valaki a rokonokból megmondta neki. Tudtára adták, hogy ezt a lányt egy gazdagabb gyerek kéri, módosabb szemez rá annak jobban köllenek, ugye egy ilyen proletár gyereket abban az időben nem hívtak senkinek, akinek olyan 5-6 hold földje vót, az már kereshette a lánynak a szebbjit. A háboru után juttatott földeket az én szüleim is kaptak 5 holdat, a feleségemnek is volt 5 holdjuk így összeházasodtunk." (Vörös Ferenc)⁷

"(...) mi ugy kerütünk össze a papával (férjével), hogy az ángyom az javasúta. Hát asztán így kerütünk össze."

Vörös Kálmánné⁸

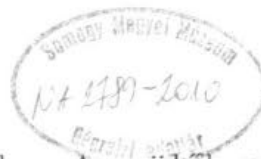
Általában a fiú szülei vagy közeli rokonainak egyike kérte meg a lányt a legény számára. A válasz természetesen beleegyező volt, hisz⁹ előtte már közvetítő útján megállapodtak a házasságban.

A lánykéréskor megbeszélték a hozományt. Megbeszélték azt is, hogy a házasságkötés után ki hová költözik: a lány a legény családjához, vagy fordítva. Fontos volt ez, mert mindig annak kellett jobban alkalmazkodni, aki új környezetbe került.

A kérés - vagy kérettetés - után hamarosan megtartották az eljegyzést, amelyen csak a legközelebbi hozzátartozók vettek részt. Ennek ellenére nem volt ritkaság, hogy egy-egy pógár 25-30 rokont is meghívott, olyan mulatság volt, mint egy kisebb lakodalomban. Szegény családok szegényes eljegyzést tartottak.

Eljegyzéskor addig nem tették az asztalra az ételt - elsőként a tyúkhúslevest cérnametélttel - ^{amíg még nem} ~~azaz~~ megkérték a lányt, az igenlő válasz esetén (mi is lehetett volna más!) a fiatal pár ujjára húzták a karikagyűrűt. A bal kezük gyűrűsujjára. Ezzel bizonyították ország-világ előtt, hogy ők már összetartoznak. Az anyakönyvezetőnél megcserélték a karikagyűrűket: a jobb kezük gyűrűsujjára húzták, ebből már mindenki láthatta, hogy férj és feleség a fiatal pár. Kisebb értékű ajándékot is adtak egymásnak: zsebkendőt, nyakkendő, mikor mit.

Eljegyzés után a fiatalok mindkettőjük szüleit édesanyámnak és

édesapámnak, vagy anyámnak és apámnak mondták. A szülők nászasszony^{nyok} és nászok lettek.

Az esküvő és a lakodalom megszervezése mindig nagy munka volt. A két család közösen döntött arról, hogy kiket hívnak meg, ki lesz a nyoszolyó, a vőfélyeket és a koszorúslányokat összepározták, ki lesz a pincér, kit fogadnak fel főzőasszonynak, és így tovább. Illett meghívni a falu első embereit: a plébánost, a körjegyzőt, tanítót. Még az eddig haragban lévő szomszédot is meghívták, ez nagyon jó alkalom volt a kibékülésre. A zenekart a vőlegény szülei fogadták és fizették, azért illett ezt is megbeszélⁿⁱ a nászékkal...

Az első vőfény (somogyiasan) és a párja, a koszorúslány (silány) a fiatal pár testvérei, ha nem voltak közeli rokonai közül kerültek ki, utána jöhettek csak számításba a többiek. Természetesen a násznagyoknak is fontos szerepük volt, többek között az is, ha ellopták éjfél körül a menyasszony cipőjét (legtöbbször ellopták), a násznagynak kellett mélyen a zsebébe nyúlni, hogy kiválthassa: ne járjon a menyasszony egy cipőben vagy mezítláb...

Ha a fiatal pár valamelyike vidéki volt, hosszú kocsisorral mentek érte. A lovakat és a kocsikat feldíszítették, elsősorban krepppapírral, még a szíjostorra is jutott egy-egy bokréta. Ha már a fényes szőrű lovak az úton nem ehettek, nem ihattak, megtették ezt helyettük is a kocsin ülő vendégek. Az utolsó kocsi mindig a zenészeké volt.

Elmentek a fogatokkal nászba Kapospulába, Batéba, de még Kaposkeresztúrra is. Ha nagyon messze lakott a vőlegény vagy a menyasszony, akkor a lakodalmas ház valamelyik szomszédjánál öltözött fel a vőlegény vagy öltöztették fel a menyasszonyt, innen is kérték ki.

Főzőasszony bárki lehetett a rokonságból, hiszen mindegyik asszon tudott főzni, de a szakácsnék szakácsnéja, a vezető, ritkaság volt a faluban. Már a lakodalom előtti héten is, a készülődéskor, naponta egy-két tucat emernek kellett főzni, a lakodalom napján pedig 100-150 részére kellett biztosítani a finomabbnál finomabb ételleket többszöri étkezésre is.

Nagyberkiben és a szomszédos falvakban híres főszakács volt az Irén néni,¹⁰ a Margit néni,¹¹ és két férfi: Kis Sándor,¹² aki az első tortát készítette Vadaskertben, valamint Gulyás András.¹³

Segítők a rokonság asszonyaiból kerül^{tek} ki, akik a főszakácsok keze alá dolgoztak: barfiakat vágták krumplit és zöldséget pucoltak,

tésztát dagasztottak stb.

A nászok megállapodtak a levágandó jószágok (baromfiak, disznók, borjuk számában, melyiket ki adja, és abban is, hogy milyen kuglófot, rétest, süteményt süssenek. (Borjút csak a gazdagabbak vágtak.)

A vőlegény ruhája fekete öltöny volt fehér inggel, nyakkendővel, a zakó kis zsebébe fehér, hímzett díszzsebkendő, a gallérján bokréta hosszú fehér szalaggal. Cipője fekete félcipő.

A menyasszony ruhája hófehér selyem, csipkéből vagy egyéb anyagból. Hosszúsága változó, a földig érőtől a térdig érőig. Nyakrésze zárt, ujja háromnegyedes. Cipője fekete félcipő vagy hiszú szárú, fűzős. Néhány menyasszonynak és vőlegénynek fehér kesztyűje is volt, a vőlegény legtöbbször csak az egyiket húzta fel, a másikat a kezébe tartotta - dísznek.

A menyasszonyi koszorút fehér selyemvirágból, viaszos díszből és gyöngyből készítették. Lehetett korona vagy félkoszorú, benne virág. A fátylat tüllből készítették, selyemszállal hímezték. Hossza a menyasszonyi ruha hosszától függött. A földigérő ruhákhoz több méteres fátyol illett, a rövid ruhánál nem érhetett lejjebb a ruha alsó szélénél. A hosszú fátylat két kislány, vagy egy kislány és egy kisfiú vitte, nehogy a földön piszkos legyen.

Régen általában keddi napon tartották az esküvőt, a lakodalom két-napos volt. Ma már praktikus okok miatt az esküvőt és a lakodalmat szombaton tartják: a multság ugyanis áthúzódik vasárnapra...

A lakodalom előtt egy hónappal a vőlegény a menyasszonnyal együtt elment a jegyzőségre és a plébániára, bejelentették házasságkötési szándékukat. A pap három egymást követő vasárnapi misén kihirdette a fiatal párt, és kérte a híveket: ha olyanról tudnak, ami a házasságot megakadályozhatja, szóljanak.

A lakodalmasháznál az esküvő előtt egy héttel már készültek a nagy napra. Kipakolták a szobákból a bútorokat, és az erre az alkalomra készített deszka asztalokat és padokat raktak a helyükre. Levágták a lakodalomra szánt állatokat, sütöttek, főztek. A lakodalom előtt két-három nappal a rokonok vitték a készítéshez az egyetmást: tyúkot, tojást, prézlit, lisztet, vaját - ki mit tudott. A nyersanyaggal együtt annyi tányért és evőeszközt is vittek, ahányan a családból hivatalosak voltak a lakodalomba. (Természetesen ezeket a lakodalom után visszaadták, éppen úgy, mint a kölcsönkért nagy lábasokat és fazekakat.)

A menyasszony és a vőlegény tányérjait és evőeszközeit a silányok-

nak kellett megvenni.

A háziak kaláccsal, kuglóffal és néhány pohár borral viszonzták a szivességet, még haza is adtak egy kuglófot a hozott nyersanyagért.

Az esküvő előtti napon a jegyespár a szüleikkel együtt elmentek a templomba gyónni és áldozni, hogy esküvőkor tiszta szívvel és lélekkel álhassanak az oltár elé.

Még az 1950-es években is élt Nagyberkiben egy régi szokás: a lakodalmi koszorú készítése.

A násznagyoknak kellett megvenni a címer készítéséhez szükséges anyagokat: 2 méter hosszú bambuszrudat, három 40X40 cm-es fényes felületű kartonpapírt (pirosat, zöldet és sárgát vagy rózsaszínt), keskeny szalagot három színben. Pattogatott kukoricát otthon készítettek, a felfűzésükhöz is volt erős cérna, a rozsszalmát (zsúpot) 7-8 cm-es darabokra vágták.

A szíjgyártó felerősítette a kartonlapokat a bambuszrúdra, és a duplára hajtott papír szélét négyzet alakúra ringlizővel¹⁴ kilyukasztotta.

A silányok az esküvő előtt napon a menyasszonyos háznál jöttek össze és elkészítették a két címert. Először a keskeny szalagot befűzték a kartonpapír szélén lévő lyukakba, majd a rúd végére kuruspánból¹⁵ kis csokrot kötöttek. Maradék ruhából 4X4 cm-es darabokat vágtak ki. Tűzésnél kettőt-hármat összefogtak. Felfűzték a 2 méter hosszú cérnára a díszeket: szalma, pattogatott kukorica, szalma, ruha, ismét zsúpszalma, és így tovább. A kész füzéreket a rúdra erősítették.

A silányok elkészítették a koszorút is. Kemény drótból kb 1 méter kör alakú keretet hajlítottak, erre kötözték a különböző örökzöldet (fenyőt, kuruspánt, mahóniát¹⁶), majd élő virágokat tűzdeltek bele. Lehetett ez bármilyen, éppen nyíló virág. Télen - ha a meleg szoba ablakában nyílt - muskátli virágát tűzték a koszorúba.

Ezt a koszorút vitte a nyoszolyó az esküvőre és onnan vissza a lakodalmasházhoz, ott feldobta a háztetőre. Ha fent maradt a koszorú, az azt jelentette, hogy a menyecske is megmarad a háznál. Ha az első dobás nem sikerült, megismételték. Egyszer csak majd fennmarad...

A nyoszolyó egy szép kakast is vitt az esküvőre, amit az esküvő után nagy lármával, kukorékolással a baromfiudvarba zavarták.

Az 1940-es évek előtt előfordult az is, hogy a jegyespár a két tanúval (esküvőkomák) az esküvő napjának délelőttjén ünneplő ruhában elmentek a jegyzőségre megesküdni, délután pedig nagy pompában - a menyasszony menyasszonyi ruhában - megtartották az egyházi esküvőt.

Magyar Köztársaság
NA 2785-2010
Egyrejel adattár

1941-ben szentelték fel Nagyberkiben a jegyzőség épületének szomszédságában az új templomot. Ezután nem kellett a fiataloknak a mosdósi templomban esküdni.

A lakodalom előtti hét valamelyik estéjén a vőlegény a barátaival legénybúcsút tartott. Ettek, ittak egész éjjelig. Búcsúztatták a vőlegény legénységét, aki most kedvére kimulathatta magát, mert a lakodalmában nem illik úgy viselkednei, mint a vendégeknek.

Az esküvő napjának délelőttjén is sütöttek, főztek, hogy időre elkészüljenek, mert mindenki el akarta kísérni a fiatalokat a templomba. Csak néhány szakácsnő maradt otthon.

A menyasszonyt általában az édesanyja öltöztette, esetleg a varrónője segített.

A fúvószenekar a vőlegény háza előtt az utcán vendég-hívogató nótákat játszott. A szakácsnők - előttük melles fehér kötény - vékákbból, nagy mosókosarokból (amelyekbe szép fehér vagy kivarrt damasz abroszokat tettek) felszeletelt kuglófot, hosszú kalácsot kínáltak az utcán, majd az udvarban is gyülekező báméskodóknak, tátogatóknak.

Közben felöltözött a vőlegény is, megérkeztek a nyoszolyók, a vőfények és a koszorúslányok. A legények sötét öltönyt, fehér inget és nyakkendőt, lábukon fekete félcipőt viseltek. A koszorúslányok hosszú selyemruhában voltak, amely vagy rózsaszín, vagy világoskék volt.

Az 1940-es években a háboros gondok miatt a koszorúslányok a direkt az erre az alkalomra varratott hosszú selyemruha helyett misére való ruhájukba öltöztek, hajukba élő- vagy művirágot tűztek.

A vőfények átadták párjaiknak a virágcsokrot, azok viszonzásul a fiúk zakójára erősítették a kitűzött, diszszébebe hímzett, általában háromszög formába hajtogatott zsebkendőt tettek, amelynek hajtogatása kilátszott a zsebből. A városi embereknél láttak ilyent... A pár/kisebb ajándékokat adtak egymásnak.

A zenekar szomorú nótákat, hallgatókat játszott, jelezték, hogy a vőlegény kikérése, a szülőktől, rokonoktól és a barátoktól való búcsúztatása következik. A zene elhallgatása után az ajtóban megjelent a vőlegény, melléje álltak a szülei. Az első vőfény a lépcsőn állva elmondta vagy feőlvasta a búcsúztatató. Természetesen a szülők megkönyyezték, a vendégek és a tátogatók közül is néhányan. A búcsúztató után a vőlegény megcsókolta a szüleit, majd kezében a menyasszonyi csokorral az első koszorúslány mellé állt. Utánuk a már korábban összepározott koszorúslányok és a vőfények mentek, majd az örömszülők, a testvérek és a többi rokon következett a násznép hosszú sorában.

A menetet a nyoszolyó vezette kezében egy-egy naráncsal vagy almával, amelyekbe egy-egy szál rozmaringot tűztek (az egyiket kapta az állami anyakönyvvezető, a másikat a plébános.) A nyoszolyót a násznagyok követték. Így mentek a menyasszony házához. A zenészek - a menet végén - ^géhes úton muzsikáltak, akármilyen messzire is kellett menni. A házhoz közeledve egyre vidámabb volt a zenéjük. Sokan várták már a vőlegényt (természetesen elsősorban a menyasszonyt), a nászékat és a többi új rokont. Itt is volt tárogató bőven.

A menyasszony házánál is osztogatták a kuglófot és a kalácsot, de egyik osztogatásnál sem feledkeztek el a bor kínálásáról. A sötétzöld literes üvegek nyakára rozmaringot tekertek.

Amikor a násznép várakozóan megállt a menyasszony háza előtt az udvarban, a zenészek ismét hallgatókat fújtak, néha többször is megismélteltek egyet-egyét. Amikor a zenészek befejezték, az első vőfény elmondta a menyasszony búcsúztatóját is, utána pedig a vőlegény átadta jövőbelijének a hatalmas menyasszonyi csokrot. A legtöbb csokrot fehér művirágból készítették, amit valamilyen zölddel, például aszparágusszal díszítettek. Az évek múlásával lassan elmaradtak a művirág csokrok, helyettük a hatalmas, élővirágokból: kálából, rózsából, liliumból^e vagy szegfűből készítették kerültek a menyasszonyok kezébe. (Természetesen soha nem feledkeztek el arról, hogy melyik virág a menyasszony kedvenc virágja.)

"Menyasszony búcsúztató!!!"¹⁷

Áldjuk és magasztaljuk meny s földnek teremtőjét,
 Hogy meghagyta érnünk 1944. február 13-át.

Engedje az ur Isten, hogy reánk következő
 éjszakát szerencsésen eltölthessek.

Ugy mind öregek és ifjak szerencse várandó
 szép szüzek ide hallgassatok tőlem tanuljatok
 ne szomorkodjatok.

Násznagyuraimnak kérek engedelmet.

Az itben lévőktől pedig csöndességet

Először is dicsérjük az ur Jézus szent nevét

Adjon az ur Isten szerencsés jó napot

Alázatos szívvvel a hajlékba jöttem

Melynek árnyékában fölnevelkedtem

Most benne mégis szomoruvá lettem

Leányéletemnek elértem folyását
 Akarom követni szivem bucsuzását
 De mivel a sirás elvette erőmet
 Nem tudok szólni nyelvemmel már többet
 Bucsuzást nem kíván virágszál tőled
 Azért vetem kezembe a te kezedet.
 S azért áltam meléd hogy szóljak helyetted
 Dicsérjük tehát meny s föld teremtőjét,
 Hogy e mai napot meghagyta érnünk,
 Aki hiveinek ezt is megenmgedte,
 Hogy e mai napot boldogul tölthesse.
 Ezerszer dicsőség az egek trónusának,
 Ki lakik valaha magas menyországba.
 Aki semmiből hozott a világra.
 S fölnevelte leányát a szent házasságra
 Ezt a szokást az Ur Isten még akkor rendelte
 Mikor egész világot teremtette
 A magasságbelinek mire is volt kedve
 Már az egész világ elvan vele telve
 Mert minden madárnak párja van rendelve
 Azért Dicsértessék a Jézus neve
 Szomoruan nézek a magas égre
 Könnyeim mint zápor hullanak a földre
 Most midőn e hajlékba bucsuzni jöttem
 Körül néztem a ház legelejében
 Kerestem és vártam a jó édesanyámat
 Hogy mondhassak neki egypár bucsuszavat.
 De hiába kerestem és vártam a jó
 édesanyámat, nem találom, mert a kemény
 halál eltörölte.
 S árvaságom... mióta hordom szivembe,
 Miért ejtettél engem ilyen szomorú gyászba
 Kedves Édesanyám, ha már a jó Isten elszólított tőlem
 adjon országába örök dicsőséget.
 Kedves édesanyám ki az égbe mentél
 Az én árva szivem zokogva sirva kér
 Tekints le az égből rám áldással,

Szívem boldogság áldásából fakad.
Tekints le az égből s ejts le egy köncsepet
Hogy menyasszonyi koszorúm had legyen fényesebb.
A te szemed őrzöt amig velünk együtt éltél
Jó anyám azután is vigyáz onnan felül reám.
Szívem dobogása lelkem sóhajtása
Érted szál az égbe az ur Isten trónjára.
Köszönöm értem tett fáradságodat
Melyeket neked soha meg nem szolgálhatok.
Ezekért vegyed árva lelkednek nyugvát.
Dicső menyországnak fényes koronáját
Oh keserves bánat, de megemésztettél.
Isten engem mire teremtettél.
Kedves édes apám, jaj mire neveltél,
Szárnyad árnyékából de kieresztettél
Mert Isten után ő volt a fölnevelőm.
Mint madár fiának, előlem kereseőm¹⁸
Kedves édes apám igaz gondviselőm
Áldja meg őtet az igaz teremtmény,
Szomorú szívemmel az Istent ara kérem,
Amit vétettem, bocsássa meg nékem.
Áldja meg az Isten, testébe lelkébe,
Itt ezen a földön vegye kegyelmébe
Halála után lelkét vigye föl a menybe.
Tőled is bucsuzom jó nevelő anyám
Aki voltál fölnevelő dajkám,
Akit úgy szeretél csókolgatál
Anyai szeretettel engem úgy ápoltál
Azért nehéz tőled most elválni,
Mert érzem, hogy te tudtál igazán szeretni
Bár az ur Isten minden árvának ilyen anyát adna
Az árvák szívéből csak boldogság fakadna.
Fizesse meg az Isten a sok jószágodat.
Éhess még soká boldog vig napokat.
Tőled is bucsuzom, kedves testvérem,
Egy anyától született igaz vérem
Egy ág bimbójának kinyílt virága
Az ur Isten áldása maradjon rajtad,

Soha el ne hagyjon az örök életbe.
 Neked is részt adjon
 Fájdalmaim nagyok folynak bus könnyeim
 Tőletek is bucsuzom kedves rokonaim.
 Leányok, legények somogyi magzatok.
 A bazsa rózsánál is szebb hajadonok.
 A szentháromság adjon áldást rátok
 Kik tiszteletemre ide fáratatok.
 Miért merültek a könybe sugárzó szemeitek
 Miért szomorodott meg szüzek a szivetek?
 Lám én minden jót kívánok tinéktek
 Kivánom hogy baj ne érjen soha
 Szerencse hozzátok ne legyen mostoha
 Édes Jézusom kérlek holtig maradj velem
 Most én elindulok ere a nagy utra,
 Kedves jó szüleim ti is kíséretet el az Isten házába
 Kérjétek az Istent értem imátkozva
 Hogy agyon bő áldást a szent házasságomr^a.
 Ne válják az soha káromr^{ga}
 Induljunk a szentháromság nevében
 Ezen utamon vezéreljen az Isten.
 Dicsértésék a Jézus Krisztus!!! Vége"

A menyasszony is, hasonlóan elbúcsúzott a szüleitől, majd az első
 vőfényvel - a vőlegény és annak koszorúslánya előtt - elindult az
 anyakönyvvezetőhöz. Rokonsága is csatlakozott a vőlegény rokonságá-
 hoz. Muzsikaszó kísérte az útjukat. A zenészek csak a szertartások
 ideje alatt pihentek. Csak a szakácsnők nem: szorgalmasan osztogatták
 a k^uplófot és a kalácsot - újabban a süteményt is -, és a pár^yba nem
 "kényszerített" legények, jókedvű fiatalemberek kurjongattak, kínál-
 gatták a rozmaryingos üvegből a lakodalmi bort. Itt is voltak bőven
 tátogatók.

Amikor az ifj^ő pár - most már férj és feleség - kiléptek az anya-
 könyvi hivatal ajtaján, a zenészek azonnal rázendítettek trombitájuk-
 kal: Asszony lesz a lányból, bimbóból a rózs... Nem sokáig muzsikál-
 hattak, mert a jegyzőség szomszédságában van a templom.

Az egyházi szertartás sokáig latin nyelvű volt, csak a fiatalok
 házasságkötésének szándékát kérdezte magyarul. Misét nem tartottak.

A szertartás végeztével a plébános a templom ajtajáig kísérte a fiatal párt, ahol a gratulációk özönét fogadták.

Hazafelé a násznépet már a fiatal férj és asszonyka vezette a lakodalmasházig. Egész hazáig szólt a zene, vidámak voltak, hiszen a rozmaringos üvegből nemcsak a tátogatók ittak...

Amikor az új házasok először léptek^k be a lakásba, az asszonyka lába elé egy üres üvegpoharat tettek, azt fel kellett rúgnia. Ha a pohár eltört, akkor a házasságnak válás lesz a vége. Sohasem törött el, mert a poharat vastag, erős üvegből készítették... (Nagyberki)

A hosszú, fárasztó nászmenet után mindenkire ráfért egy kis pihe-
 nés, aminek a fiatal pár vetett véget: ők kezdték a vacsora előtti táncot, ha jó idő volt, akkor az udvarban. A vendégek - és a kitartó báméskodók is - ekkor beszéltek meg, hogy kit hívtak meg a lakodalom-
 ba és nem jött el, vagy kit kellett volna még meghívni. Természetesen véleményt mondtak - egymás között - az új párról, akik táncához egy-
 re több fiatal csatlakozott.

Este nyolc óra felé érkezett a vacsora ideje. A tátogatók is elmentek, hiszen a sötétben már nem sokat láthattak, amit láttak az elég lesz^{egy} hétre is a szokásos pletykában, csak a "bornemisszák" egy része tartott ki még egy darabig, néha dugtak is nekik a kerítésen át egy-egy üveg bort.

A nyoszolyókat, a fiatal párt, a vőfényeket és a koszorúslányokat verssel vezették a vacsoraasztalhoz:

"Menyasszony bevezetése a vacsorához

Násznagy uraim! Eza az a tisztességes
 jámbor személy akiért oly sokat áztunk,
 fáztunk sok sárt vizet meg
 gázoltunk úgy mint N.N. hitvestárs! Vége!!"

Mindenkinek megvolt a maga helye. Az új házasok mellett (fenekük alá a kemény padra puha párnát tettek) ültek a nyoszolyók, a násznagyok - ők tették a fiatalok elé a szakácsnők kezéből az ételt, és kinnálták őket itallal -, mellettük a szülők, szemben a testvérek, a koszorúslányok és a vőfények. A többiek oda ültek, ahova tudtak, ahol helyet találtak maguknak.

A zenészek hegedűkre és cimbalomra cserélték a trombitákat, minden köszöntő előtt tust húztak. Az egyik vőfény - általában a második -

mintegy étvágygerjesztőként mondott egy köszöntőt:

"Az üres fazék köszöntése

Érdemes uraim egész gyülekezet
 Kik itt szépen helyre telepedtek.
 Tessék kelmeteknek csendességben leni
 Mivel én vagyok ma itt az első szakács
 Mesterségemet jobban értem mint száz takács
 A sok fele (féle) étkek nemsokára főnek,
 Legényem otkint egyre másra főznek
 Hogyne keljen várni óráról órára
 Adtam már foglalót 12 öl fára.
 Most pedig napszámost megyek keresni
 Mert uraim a fát föl is kell metélni.
 Hogy idejében megfőjön az étel.
 Hogy itt nálunk senki meg ne haljon ehen,
 Hogy a marha hus is megfőjön idején,
 Itt van a taglóval a mézáros legény
 Ő ezt mondja ki-ki készítse el gyomrát
 Mert ő holnap dere (délre) megfőzi a marhát.
 Kilenc legény pedig reszeli a tormát
 Azoknak is tüzeli az orát.
 Agárdra is küldtem paprikáért kettőt
 Azok is elviték két nagy sütő teknyőt
 Mert sok paprika kell holnapra levesbe.
 Hogy ne legyen semmi hiba az ételbe
 Malomba is elment egy jó béres szolga
 A tésztának való lisztet majd mehoza (meghozza).
 Magam pedig megyek k^éposztát gyalulni
 Mert ideje azt már savanyítani.
 Feleségem pedig elment a piacra
 Tyukókákat vásárolni holnapi napra.
 Még egy van hátra bors is kel, az ételbe
 Azért elküldtem két kocsit Eszékre.
 Lesz itt minden elég még hozom a többit
 Addig uraim egyék a semmit
 Dicsértessék a Jázus Krisztus!! Vége"

Ezután következett az első vőfény az első tál étel beköszöntésével:

"Érdemes uraim nem üresen (üresen) jöttem
Ételve tele van a két kezem.
De mielőtt hozzá nyulnánk a kanálhoz
Buzgó szivel hálát adjunk az urnak
De hogy itten ne hoszan papoljak
És hogy a forró táltól sebeket ne kapjak
Vegyék e (el) kezemből ezt a forró tálat,
Melyet az ujjam nem állhat
Hátam mögött is még 20 legény vagyon
Azért ne tántorogjon előttem senki
Mert a nyakát leforrázom neki.
Itt tehát a leves melyet adott a jó hus.
Azért senki szive ne legyen bus.
Nosza muzsikusok szóljon hát a vig duss (tus).
Ezzel Dicsértessék a Jézus Krisztus!! Vége!!"

A szakácsnők és a vőfények hordták és tették az asztalra a levest.
Vacsora közben a zenészek tussal jelezték, hogy a koszorúspohár
következik, amit a vőfény versben is közölt:

"Koszorus pohár köszöntése

Isten az új házasságokat éltesse,
Kivánom, hogy őket szeresse
Végül lelküket menyekbe vezesse.
Az új házasságoknak felkelett a csillagjuk.
Legyen boldog az éjszakájuk
Isten szent áldását eressze rájuk
És a menyország legyen örökös hazájuk
Szólnak a kakasok majd esőt éreznek
Az új házasságok is szépen örvendeznek
Könyörgnek az élő Istennek
Hogy adjon helyet a menyekbe leküteknek (lelküknek)
Oh fényességes napnak gyönyörű sugára
Erezd sugárjaidat a piros rózsára.
Ha kősek bokrétát angyalom számára

Had hajtsam fejemet gyenge két karjába
Muzsikának ne szünjön meg gyönyörű szólása
A máj menyasszonyunkat mindenki had lása
Mert ezen a világon nincs neki mása
Szóljon reá az égből az Isten áldása
Ennek a pohárnak a neve bazolikka.
Jeruzsálemből hozták azokért a szüzekért
Az asztál levő emberséges emberekért
Az új házasságokat áldja meg az Isten
Szívet tegye össze mind a kettőt,
Hogy ne legyen köztük ész vesztő.
Hanem békeség szerető
Isten az új házasságokat éltesse,
Életük kötelét hosszúra eressze.
Ha felveték a szent házasságot
Áldjátok a szent háromságot.
Ez a pohár rozsmaringós
Menyasszonyunk szép és csinos,
Menyasszony a vőlegényé.
Iszom az egészségükért
Már régóta kezemben a szőlő leve
Dicsértessék a Jézus neve!! Vége!!"

Egy két decis poharat körbefontak rozsmaringgal, megtöltötték a házigazda borával és tányérra tették. Az első és a második vőfély a vacsora alatt mindenkitől megkérdezte, hogy milyen nótát kér, melyiket játszik el nekik a zenészek. A vendég megmondta a nóta címét vagy a kezdősorát, pénzét a tányérba tette, és ha akart ivott egyet a koszorúspohárból. A vőfények a lárma, a szórványos nótaszó és a zene miatt kiabálva közvetítették a kívánságot a zenészeknek, akik röviden el is játszották a nótát. Végig soha, mert annyi volt a vendég. Ha a koszorúspohárból kifogyott a bor, a vőfények újra töltötték. Volt, aki a zenével együtt énekelte a nótáját, de mire a végére ért, a koszorúspohár már a harmadik-negyedik vendégnél volt... Természetes volt ez a kakufónia, része volt a jó hangulatnak.

Közben egy-egy újabb étel tálalása előtt új beköszöntőt mondtak.

"Bor beköszöntése

Ez a pohár rozmaringos a mi menyasszonyunk
Szép és csinos.
Mikor neo apánk az Isten parancsára
A vizözön előtt futott a bárkába
Minden állatból és növényből vitt egyet
Magával.
Ámbár legbölcsebben tette hogy a szőlő
Tőkét el nem felejtette
Mert annak köszönhetjük hogy a bort
ismerjük miből kedvünket meritjük.
Nosza uraim töltsük a pohárba igyunk az
új egészségére mára.
Nosza muzsikuskok had szóljon a vig dus
Jó bor jó egészség."

Természetesen nem minden alkalommal kellett beköszönteni a bort,
de voltak megkerülhetetlen helyzetek:

"Beköszöntötte az egyik vőfély a bort ^{amit} ~~id~~, mindig a násznagy elé
köllött vinni (...) az adta a menyasszonynak, mert a násznagyok meg
az új pár azok egy sorba ültek, ugy adták sorba. (...)

Kályha mellett tükör
násznagy uram nagy ökör.
(...) nagyapám kántor vót,
az apám kefekötő
a jó bort csap al^{ly} itta
mind a kettő."

(Takács Kálmán) 19

A rizsa tálalásakor a következőt mondták:

"Halva, halva hallgattassák
Élve dicsértessék násznagy uraim,
Elhoztam kakast egész tarajával,
Jó puhára főzött rizskásával.
Nem gond az a jó gazdának a maga tyukjával,
Költsék el jóizüen az Isten áldásával:"

(Takács Kálmán)

A rétes beköszöntése

"Kedves vendégeim, turósrétest hoztam,
 Decebálnak volt a kedves eledele,
 Aki mennyegzője napján sokat evett belle (belőle),
 És annyit evett belle, hogy megszakadt a bele."

(Rózsa Lajos)

Vacsora közben többen, többször is igyekeztek ellopni a menyasszony cipőjét, ami általában sikerült is. A násznagynak kellett kiváltani. Mielőtt a menyasszony felhúzta volna a visszaszerzett, kiváltott cipőt, bort töltöttek bele és abból kellett innia. (Később a bor helyett pezsgőt öntöttek a cipőbe.)

Az új férj-feleség éjjel 11 óra után elmentek a szomszédba átöltözni. Ez Nagyberkiben - a menyasszony szempontjából nem volt egyszerű, mert a régi hagyomány szerint "szarvaskendőt" kötöttek a fejére, amelynek felkötése hosszú ideig tartott. A kendőt kimerevítő szív alakú drótot a menyecske hajába kellett varrni. A kendő két sarkát szorosra megpödrötték, hátul egyszer megkötötték (a megpödrött sarkak úgy álltak kétfelé, mint a szarvak), a harmadik, hímzett sarkát szív alakúra igazították. (Az 1800-as évek végén, az 1900-as évek elején apró virágmintákat hímeztek a kendő sarkába, utána csak rózsát varrtak a korábbi minták helyett.) Nehéz viselet volt, elkészítése bonyolult, ezért kevés menyecske fejét díszítette az éjféli menyecsketancon.

Az új asszony ruhája: három vászonpéntő, három sifonpéntő (alsószoknyák), az utóbbi kettőnek a szélén horgolt csipke volt, a harmadikra singelt (singüt) csipkét varrtak. A pógármenyecskéknek 30-40 cm szélesen kivarrt alsószoknyát készítettek. A legfelső szoknyát a gazdagoknak selyemből vagy bársonyból, a kevésbé tehetőseknek piros törökbécsi kartonból varrták. Selyembluza fehér volt, amire piros vagy fekete mellényt vett föl, a mellényt lila vagy rózsaszín cérnával kihímezték. A férj is más öltönyt vett magára, kevésbé ünnepélyeset.

Amikor átöltözve megjelentek a vendégek között, a zenészek tust húztak. Az első vőfény köszöntőt mondott, majd egyet-kettőt fordult a menyecskével.

"Uraim (...) ²⁰ szólok igazságot

Nem beszélek tréfát hanem valóságot.
 Engedjenek nekem egy kis szabadságot.
 Amig elbeszélem a szent házasságot.
 Amikor az Isten Ádámot teremtette
 A szent házasságot még akkor rendelte
 Maga volt a vőfény a zegek királya
 Ez bőven elének adja és megvizsgáltatja.
 E szent rendelés (...) az egek urának
 Ugy most Ádám apánk ivadékának
 Pátriarkánknak, Prófétáknak,
 Mert páratlan életet kevesen tartanak.
 Mert boldog van jó hű felesége.
 A hű felesége a ház urn⁶je.
 Te is Kati vagy Bözsi akárkinek is hívnek
 Ne légy ám minden salangos Jancsinak.
 Mert a házasság nem cukros mandula,
 Lehet ebből még szomorú vacsora.
 Mert eddig csak úgy volt, hupp, hoppa csárdába
 Kertek alatt utcába.

(Muzsikálnak, dalolnak)

Lesz most gondja cipőnek bokának
 Esik egyszer a pokolban is vásár
 Jó gyertyát gyujtani az ördögnek
 De szó ami szó, az is marad.
 Hidd el hugom ha az éjjel velem hálsz
 Szüzen nem maradsz tovább.
 Dicsértessék a Jézus Krisztus. Vége!!"

Ezután következtek az ajándékozók. Aki valamilyen tárgyat, ruhát
 stb adott, az ajándékát a két nászasszony előtt lévő vékába tette.
 Aki pénzt adott, az a vőlegény kezében lévő tányérba tette az erre
 szánt összeget. Minden ajándékozó fordulhatott egyet-kettőt a me-
 nyecskével, volt, aki nem élt ezzel a lehetőséggel. Az ajándéktánc
 befejeztével a fiatalember összemarkolta a pénzt, az üres tányért
 pedig a földhöz vágta, felkapta a feleségét és kiszaladt vele az ud-
 varba.

Egy kis szünet következett a mulatságban. A zenészek is pihentek,
 csak a szakácsnők nem állhattak meg egy percre sem: az éjféli vacso-

rához terítettek. Sült hurkát, kolbászt és töltött káposztát tettek az asztalra, amelyen még - a leves kivételével - ott volt a vacsora bőséges maradéka.

Az éjszakai vacsora után kezdődött a fehér kötényes szakácsnők és pincérek külön mulatozása: táncoltak - néhány asszony fején félig töltött borosüveggel -, daloltak, karikáztak - a zenészek csak a végén kezdtek el muzsikálni, ekkor már a vendégek is (elsősorban a fiatalok) táncra kértek valakit. Már nem volt kötelező, hogy a vőfénynek muszáj a koszorúslánossal táncolni...

Hajnaltájban kisüsti pálinkával kínálták a férfiakat, az asszonyokat különféle likőrökkel és házilag készített édes pálinkával.

Az egyik lakodalomban (1978) egy vidéki vendég, férfi nagyon szeretett volna egy kis pálinkát inni, de gépkocsival jött, azzal is szeretett volna hazamenni. Ami még ennél is nagyobb baj, ott volt a felesége... Néhány pincér szolidaritásból valamilyen ürüggyel elcsalta az asszonykát, férje közben (15-20 perc alatt) számolatlanul "döbta be" a féldeciket. Amikor a felesége visszajött a becsomagolt kóstolóval, a férj beült a volán mögé, de a másik oldalon lévő ajtónál már ki is lépett a kocsiból: azt gondolta, hogy már hazaértek...

Reggel hét-nyolc óra körül a vendégek nagy része elment haza. A helybeliek magukkal vittek egy-két távoli rokont: náluk majd kialusza magát.

Néhány nagyberki család - elsősorban a tehetősebbek - a lakodalom másnapján délelőtt a maradék násznéppel és a zenészek kíséretével elmentek a templomba. A menyecske ünnepi ruhában, fején volt még a szarvaskendő, így ment az avatóra. A nyoszolyóasszony, néhány más asszonnal együtt, bekísérte a plébánoshoz, aki már várta őket. Közös imádkoztak, végül a pap megáldotta, asszonnyá avatta a menyecskét. A rövid szertartás után vidám zeneszóval visszamentek a lakodalmas házhoz és tovább mulattak, hiszen abban az időben még kétnaposak voltak a lakodalmak. Ebédre lassan "elszivárogtak" a vendégek, véget ért a lakodalom. A közeli rokonok segítségével visszavitték a bútorokat a szobákba, az asszonyok elmosogatták a rengeteg edényt.

5.

Adatgyűjtésem során néha csak egy-egy részletet ismerhettem meg néhány régi lakodalomból, ennek ellenére ezeket is közlöm, mert é-

rezni lehet belőlük a régi hangulatot.

A két vőlegény-, egy menyasszonybúcsúztató szerzője és elmondásának ideje ismert, de azóta már 31-9 év múlt el...

"Régebben keddi napokon szokott lenni a lakodalom, vót olyan, amelyik két napig tartott, ki hügyan birta. Mikor az egyik barátomnak a lakodalma vót abban a zsuppos Istenbizonban (házban) tartották, mégis két nap vót. De a jó állásu paraszt vót, akkor is, ha jó állásu háza vót is, amugy jószága meg minden vót, de olyan közös zsuppos házban laktak."
 (Tar Gyula)²¹

"Mikor beköszöntöttük a menyecskét a táncra ezt mondtuk:

Ime itt áll előttünk az ékes menyasszony,
 Hogy menyecske fejjel először mulasson,
 Táncoljon hát vele mindenki egy kurtát,
 Vigyázzanak a cipője sarkát le ne tapossák
 Mer nagyon drágáért varták.
 Én kezdem a táncot, a többi még ráér,
 Addig menjenek el tizesért, huszasért,
 Huzd rá cigány az uj házaspárért!"

(Rózsa Lajos)

Az előbbi változata:

"Im it áll előttünk az ékes menyasszony
 Hogy menyecske fejjel először táncoljon
 Mindenki táncoljon vele egy kurtát csak
 Ara vigyázon le ne tiporja a cipője sarkát
 Inkább rakja meg tizessel százassal a markát
 Vőlegény kezébe van egy üres tányér
 Én kezdem a táncot a többi még rá ér
 Huzd rá cigány az uj házaspárér"

(Rózsa Lajos)

"Menyasszony főkötött fejjel

Mi a házasság? Világi párosság
 Aki csak próbálta Vagy pedig vizsgálta
 Mint iga (igának) találta.

Im azt mondja ere Kosut Lajos.
 Szegény legényre nézve bizony bajos.
 Anak a legénynek ugyan nem csoda.
 Aki magától ezt nem tudja.
 De majd az asszony neki is tudtára adja
 Hogy mikel mindegy szálíg elmondja.
 Gazda asszonynak először kell háztűz (tűzhely)
 Ha az nincs az neki nagy büz.
 Szobába, konyhába legyen elégséges
 Butor és olyan holmi ami csak szükséges
 Mivel az asszony ebben lát szükségét.
 Nem ülhet senkivel vidám vendégséget
 Dörög morog aztán őkelme ura,
 Hogy a menykő hozta őket a nyakára.
 Hogy tehát ezt kerüld és, kedvét keresd.
 Azért mindezt veni röktön sies.
 Seprő ruha kefe és bőrös táskala (táska)
 Mángoló, sőtartó roka (rokka) és motola²²
 Falra cifra tükör szobába szép asztal.
 Kell ágy, láda karosszék jó puha vánkossal.
 Tele üveg jó finom esetel (ecsettel) rózsa vízzel.
 Vagy más jó illatu kenettel.
 Házad előtt hálát jární zsidót imár.
 Ugy hajt tuskolni valamint a tatár,
 Hogy végy csipkét kendőt olat (olyan) gyüszüt,
 Meg tüt ládára lakatot és másmilyeneket.
 Vására kell mened mert kerget az asszony
 Kell kapca, strifli, cipelő és módi karton (ruha)
 Fekete sejem vagy másszinü keszkenő
 Ez már az igazi bökkenő.
 Apró és nagyfazék bögre szilke és tál.
 Hid meg azt barátom, hogy nagyon megrostál²³
 Nyárs, rostély tökgyalu sütő lapát pemet²⁴
 Im mind ezeket nem termi ám meg a szemet
 És sok lába(s) edény valamint lábatlan.
 Kis és nagy kanálból jukas és lyuktalan,
 Szita és asztán több szakajtó kosár.
 Dicsértessék a Jézus Krisztus!!! Vége."

A verset valószínűleg Mihály Dezső kaposkeresztúri "rímfaragó" írta 1946-ban egy nagyberki lakodalom valamelyik vőfélyének. A vers ismeretében berendezhető a kor falusi (adott esetben nagyberki) módosabb gazdájának a lakásáé.

Két rövid ételbeköszöntő az 1930-as évekből:

"A leves főró mint a tűz
A hátam mögött egy se szüz."

...

"Tréfa, tréfa
A vőlegény farka nem sárgarépa."

Dobos Károly

A pörköltbe belefőzték a disznó farkát, és úgy tálalták, hogy kiálljon a pörkölt levéből.

Vőlegénybúcsúztatók

"Udvarunknak csendét vig öröm s boldogság²⁵
Törte meg e szép nap, mert a jó rokonság
Vendégkoszoruja fon körül ma engem,
Hogy az esküvőre vigan elkisérjen.

Drága Édesapám, mielőtt indulok,
Szívem hálájából köszönetet mondok,
Mindazért, mit értem tettél és dolgoztál,
S mindig gondos és jó édesapánk voltál.

Kit sokszor a hajnal munkában talált,
Éjjte nappallá téve küzdöttél és dolgoztál
Élted célja egy volt: a családnak élni.
Érettünk dolgozni, szenvedni, küzdeni.

Mindezért jó Apám ezért a szép napon,
Büszke legény fejem vállaidra hajtom,
Könnybelábadt szemmel csókolom két kezed,
Mellyel felneveltél: Apám Isten Veled.

Drága Édesanyám, könnyeid ne hullajtsaad,
De ha hull is ez csak örömtől fakadhat,
Hisz amit Te titkon s óhajtvá vártál
Látod e szép napon egyszer valóra vált.

És most megköszönöm, hogy nagyon szerettél,
Életemet adtad, ápoltál s neveltél,
Amíg a bölcsőtől felneveltél engem,
Anyaszived hányszor dobogott: Gyermekeim...

Szeress továbbra is engem az életben,
Légy jó hozzánk mindig, bajban és örömben,
Most már kettőnknek légy gondos Édesanyánk,
Hogy csak szeretettel gondolhassunk Rád.

Szerető jó Öcsém, drága nagyszüleim,
Bekdves Barátaim s összes rokonaim,
Sok szép kívánságtok kíséren a sirig,
Ugy mint most esküvőm ékes oltáráig."

"Tisztelt Násznép!"²⁶

Nem jelez a naptár pirosbetüs napot,
Fény borítja ma be, mégis a templomot.
Oltára trónusán, két karját kitárva,
Szent esküre vár, a szeretet Királya.

Mint legény utoljára kilépek házunkból,
Köszönetet mondok szívem hálájából,
Azoknak kik engem igazán szerettek,
Gondomat viselték s engem felneveltek.

Néktek jó szeüleim, drága Édesapám,
Ki éltemet adtad, szerető jó Anyám,
Kik küzdve szenvedve dolgoztatok értem,
Hogy az életem boldogabb lehessen.

Uj utamat is melyen gond s öröm ezernyi,

Hü gondoskodástok tovább is kíséri.
Kérem is szivemből áldjon meg az Isten
Áldott jóságokért soká az életben.

Szerető jó bátyám és kedves Sógornőm,
Olyan szeretettel, mint most e szép esküvőn,
Álljatok mellettem, mindig az életben
S el ne hagyjuk egymást bán és örömben.

Drága jó Nagypám, összes jó rokonok,
Szerető jó Násznép és kedves szomszédok,
Minden kívánságtok kísérjen a sirig
De előbb esküvőnk ékes oltáráig.

Kedves Barátaim, bucsuzom Tőletek,
Mily sok boldog órát töltöttem köztetek,
Ejtsünk titkon most egy fájó bucsu könnyet,
S őrizzük szivünkben a szép emléket.

KísérjeteK el most az Isten házába,
Hogy beteljesedjék szivem kívánsága,
És, hogy a szeretet, mely minket összeköt,
Soha meg ne szünjön, majd mindkettőnk között."

Menyasszonybúcsúztató

"Az élet nem más, mint örökös bucsuzás,²⁷
Az emberi szivnek bucsuzni mégis fáj,
Én is e szép napot szivszorongva vártam,
Melyen beteljesül örök leány vágyam.

Lelkemen ez órán mégis valami ül,
Öröm könnyek közé fájó könny is vegyül.
...Szép leány életem a viruló ifjuság
Örömeiddel, csak emlék maradzs csupán!

Drága Édesapám, most, hogy elindulok

Életem új útján s töletek elválok,
Köszönöm, mit értem tettél és dolgoztál,
hogy mindig szerető és jó apa maradtál.

Kit sokszor a hajnal munkába talál,
Éjjt nappallá téve küzdöttél, dolgoztál,
Hálából könnyesen csókolom két kezéd,
Mellyel felneveltél: Apám Isten Veled.

Drága Édesanyám, mint pici koromban
Első léptem után öldebe hullottam,
Most is utoljára mint leány gyermeked
Jóságos szivedre hajtom le fejemet.

Mer onnan nyitom, mint piros Rózsaszál,
Ha fájdalmak közt is éltem hajnalán,
S amit értem tettél azóta jól tudom,
Néked ezt soha meg nem hálálhatom.

Bölcsőmtől annyi gond, tengernyi áldozat,
S szenvedés szőtte át értem napjaidat,
Nem is felejtlek el jószágodért Téged,
Soha az életben: Anyám Isten Véled.

E jó anya szivén mint két rózsa nyiltunk,
Drága Józsi öcsém, mégis el kell vállnunk,
Bucsucsókunk égő szent pecsét legyen,
El ne hagyjuk egymást soha az életben."

6.

Természetesen eltérés volt a nagyberki magyar valamint a kisberki és a vadaskertⁱ sváb lakodalmak között.

Vacsora előtt nem kínálták helytel a vendégeket: amíg az egyik szobában a zenészek vacsoráztak, addig mindenki elfoglalta helyét az asztaloknál. A főasztalnál - ahol a fiatal pár ült - az ülésrend hasonló volt a magyarokéhoz. Az új házasságokat nagypárnára ültették. Egy

tányérből ettek, közös pohárból ittak. Ez az összetartozásukat jelentette.

Amikor a zenészek befejezték a vacsorájukat, a szakácsnők felsorakoztak, kezükben egy-egy tál húsleves. A főpincér csendet kért, bejelentette hangos szóval, hogy tálalják a vacsorát, hozzák a húsleveset, amiből mindenki sokat egyen, mert más étel nem lesz, és jó étvágyat kívánt, csak ezután tették le a várakozó asszonyok a leveses tálakat az asztalra a vendégek elé. Természetesen mindenki tudta, hogy más is lesz. Tudták azt, hogy a leves után hozzák majd az elmaradhatatlan főtt baromfihús^t tejfölös tormával. A különböző sült és rántott húsok már nem ismerték a nemzetiségi hovatartozást... Az elkészítési módjukban sem volt lényeges eltérés, hiszen a főszakácsnők magyar és sváb lakodalmakat egyaránt kifőztek.

Az 1900-as évek elején nem az újasszonyt, hanem a menyasszonyt "adták el" éjfélkor. Vers helyett az első vőfény csak azt kiabálta, ismételte többször is, hogy "Eladó a menyasszony! Eladó a menyasszony!"

Az ajándéktánc végén a sváboknál is földhöz csapta a pénzes tányért - már pénz nélkül -, felkapta feleségét és kiszaladt vele, de három-négy rokon már várta őket az ajtóban ciroksöprűvel, jól megsöpörték őket, azok meg csak futottak - már a menyecske is, aki csak ezután öltözött menyecskeruhába.

A tányérba rakott pénzt nem számították az ajándékok közé, azt a zenészek kapták meg.

A táncolók közé menyecskeruhás asszonyka fejét úgy kötötték be a piros pettyes kendővel, hogy egy hajtincs se lógjon ki a kendő alól, mert különben kikapós lesz, megcsalja az urát.

Éjfél után a szakácsnők és a pincérek külön mulatozása hasonló volt a magyarokéhoz, de az üveges tánc itt volt igazán divatban. A kisberki és a vadaskerti sváb asszonyok a nehezebb kosarakat, vékákat, a mezőre az aratóknak az ételt, az erdőről egy-egy köteg száraz ágat a fejükön vitték. A literes üveg-üresen vagy borral töltve - még tánc közben sem volt nagy kihívás.

A világháborúk szele ezeket a lakodalmakat is elérte. Elmaradt a drága fehér selyem menyasszonyi ruha, olcsóbb színes, valamikor a koszorúslányok által hordott ruhát vettek magukra, akik már menyeckeként vettek részt a lakodalomban. Sokszor a koszorút és a fátylat is tőlük kapták kölcsön. Csak nagyon kevesen engedhették meg maguknak

a városi műtermekben az ilyenkor szokásos fényképek készítését.

A közeli rokonok nemcsak "vezető" mulatók voltak a lakodalomban, hanem minden munkában segítettek, a lakodalom végén is. Természetesen a tréf^asem maradhatott el. Előfordult, hogy a nászagyat (paraszti ágy: keresztben ágydeszkák, rajtuk szalmazsák stb) 1964-ben az egyik lakodalom után úgy rakták össze, hogy a fiatalok első "házas mozdulatai" után leszakadjon... A fiataloknak valami gyanús volt: a férj piszamában végig gyalogolt a megvetett ágyon, léptei nyomán egymás után szakadtak le az ágydeszkák, a kint figyelők örültek: na, sikerült...

A lakodalmak magyar vagy sváb jellegzetessége az 1940-es évek második felétől lassan megszűnt, összemosódott. A Kisberkiből és Vadas-kertből NDK-ba kitelepített svábok helyére felvidéki magyarokat hoztak: kultúrák, hagyományok és szok^{ások} keveredtek egymással. Az első vegyesházasságot 1950-ben kötötték: ekkor vette feleségül a Kisberkibe telepített felvidéki Pásztó Imre a vadaskert Frech Erzsébetet.²⁸

Ezzel egy évvel megelőzték a felvidékiek egymásközi házasságkötését.

A fiatalok közül egyre többen városi iskolában tanultak szakmát, szereztek diplomát. Eddig elképzelhetetlen barátságok születtek, szerelmek is, amelyből sokszor házasság lett. A mostanihoz viszonyított hosszú udvarlás közben a fiatalok megismerték egymást, egymás családját is.

A munkahelyek is a városhoz kötötték a fiatalok jelentős részét, amely több esetben a faluból való elköltözést is jelentette. Felgyorsult az életritmus. Az édesanyák meg nem tudtak elmenni a lányukkal a bálba (ez szégyen lett volna a lányra nézve), megváltoztak az udvarlási szokások is. Gyakorlattá vált az élettársi viszony, amit csak évek múlva zárnak le polgári és egyházi esküvővel, néha lakodalommal. Az évszázad első felében az ilyen élettársi viszonyt vadházasságnak mondták, amit a közösség elutasított. A vadházasságban született gyereket törvénytelennek mondták, az egyházi születési anyakönyvekbe így is írták be.

Az 1960-as évek elejétől a rendszerváltoztatásig (1989) gyakoriak voltak az úgynevezett társadalmi esküvők, ahol ma fiatal pár csak az állami anyakönyvvezető előtt mondta ki a boldogító igent.

Társadalmi esküvőt mjdnem kizárólag a valamilyen párt vagy állami vezető funkciót betöltők gyerekei részére rendezték. Az uttörők és a

KISZ tagjai tették ünepélyessé verseikkel énekükkel a hivatalos szertartást.

A valami ok miatt kérésleltetett esküvőt ma is követi egy kis vigasság állófogadás vagy lakodalom formájában.

Az állófogadásra a hidegtálakat hivatásos szakács készíti a két család és a közeli rokonok segítségével, amelyeket svédasztal formájában tálalnak a vendégek elé. Csak akkor tartanak állófogadást - a menyasszony vagy a vőlegény házában -, ha a két család valamelyikében valamilyen tragikus esemény következett be (például ^{el}halálet), de az esküvőt már elhalasztani nem lehet, a lakodalmat, a zenét igen.

Az állófogadás befejeztével a fiatal pár a tanukkal és a szülőkkel az anyakönyvvezetőhöz megy. A szertartást követően szűk körű családi vacsorát tartanak egy étteremben.

Az 1950-es évektől kezdve tartják az esküvőket, illetve a lakodalmakat szombati napon, tehát egy naposak. A gyakorlatban azonban - má említettm is - tovább folytatódik a mulatozás, kisebb létszámban, és összekötik a lakodalmi utómunkálatokkal.

A menyasszony és a vőlegény ruhája is változott. A korábbi zárt menyasszonyi ruhák mér nem "léteznek": a mai, földigérő fehér hímzett ruhán elől-hátul mély dekoltázs van. Koszorújuk legtöbbször virágból van, a fátyoluk derékig ér, vagy ennél rövidebb, esetleg szalagfátyoluk van. Kiegészítőnek kis táskájuk van, fehér kesztyűjük könyékig ér.

A téli hidegben a menyasszony és a koszorúslányok vékony ruháját fehér bunda vagy pelerin takarja, ha sajátjuk nincs, a kölcsönzöből bérelnek. Sokszor - az évszaktól függetlenül - a kölcsönzöből hozzák a menyecske ruhát is. A piros pöttyös kendő helyett valamilyen fejdísz tesznek fel: hajpántot, pártát, esetleg virágot tűznek a hajukba.

Már csak az első és a második koszorúslánynak van hosszú ruhája, a többi a szokásos ünnepi viseletet hordja lehetőleg a legújabb divat szerint.

A gyalogos nászmenetet gépkocsi-karaván váltotta fel. Sokszor több tucatnyi, krepp-papírral, sallangókkal díszített gépkocsi áll az anyakönyvi hivatal elé. Minden gépkocsi dudáját menetközben folyamatosan nyomják. Aki igazán feltűnést akar kelteni, felhívni az esküvőre a figyelmet, az még madzagra fűzött üres sörösdobozokat is köt a gép-

kocsija után. Ez a lárma, kakufónia helyettesíti a valamikori nász-nép végén ballagó rezesbanda muzsikáját? A zenészek most is a nász-nép, azaz a gépkocsisor végén vannak - gépkocsival. Az anyakönyvi hivatal, illetve a templom előtt ők is kiszállnak gépkocsijukból, és hangszereikkel rázendítenek: két trombita és egy dob - a dob hupp-hupp-ja a meghatározó.

A szertartásokról videofeltételt készítenek vagy készíttetnek. Természetesen a vendégek is "dolgoznak" a hagyományos - most már elektronikus - fényképezőgépeikkel. A hagyományos műtermi fotózás már ritkaság, helyette a természetben, például egy parkban készít felvételeket a hivatásos fotós a fiatal párról, de mindegyikről külön-külön is.

Az esküvő után a gépkocsisor ugyanolyan vagy hasonló sorrendben - minden esetben első páré volt az elsőség, a zenészek zárták most is a sort - a város valamelyik, előre lefoglalt étterméhez ment. Hiába tettek meg mindent a vendégért, az otthonosság hiányzott. Volt, ahol már érkezéskor tömény italokkal fogadták az embereket, az emeletes tortát a menyasszony kezdte meg, amikor azt meg kellett kezdeni. Éjfélkor volt menyasszonytánc is, ahol marokszám szórták az aprópénzt a fiatalok lába elé, az új asszonynak kellett a férje által tartott személtlapátra söpörni a rengeteg forintot, fillért, de a vendégek egyre csak szórták... (A pénz a fiataloké lett.) Elmaradt a szakácsnők és a pincérek mulatsága, hiszen azok mind munkabéért dolgoztak... A vonatozás csak nyomaiban maradt meg. (Éttermi asztalok között...?) A fiatalabb férfiak az ugrálós orosz népitánccal, vagy Zorba táncával próbálkoznak, a nők pedig a kánkánt imitálják - mindenki a tehetsége szerint.

Hajnalban vagy kora reggel a vendégek elszállingóztak utravaló kis csomagjaikkal. Utcán táncolni? Mulatni? Hiszen már megindult a városi forgalom...

7.

Dolgozatom befejezéseként két lakodalomról írok röviden, mert az egyik lezárt, a másik pedig színesített egy-egy fejezetet falum lakodalmainak történetében.

NA 2781-210
Egyéb anyag

A kisberki Kálozdi József és a kerceseliget-i Horváth Éva²⁹ Kisberkiben tartották lakodalmukat 1983. június 4-én. Ez volt az utolsó, háznál tartott lakodalom, amelyben még éltek a hagyományok, a régi szokások.

A készülődés ugyanolyan volt, ^{mint} 50-60 évvel ezelőtt. Ezekről már részletesen írtam más lakodalmaknál. (A mosdósi Turós Lajosné volt a főszakácsnő.) A vőlegény és a menyasszony kikérése sem változott. A násznépet most is a nyoszolyók vezették (Frank Ernő és felesége), kezükben a már megismert rozsmaringos almával. A hosszú menetet a Nagyberki Tanácshoz és a templomhoz most is a híres vadaskerti "trottyosok", a Tormási-féle zenekar zárta. (De nagyon sok lakodalmat végig muzsikáltak! Közülök már senki sem él.)

A készülődéstől kezdve a lakodalom végéig az udvaron fölállított, honvédségtől kölcsönkért hatalmas sátor volt a központ. A sátorban ettek-ittak, táncoltak, mulattak a vendégek. Itt pihenték ki a kétszer másfél kilométeres nászmenet fáradalmait, közben a fiatal párt autóval Kaposvárra vitték a fényképészhez.

Természetesen itt is voltak báméskodók, úgy osztották nekik a kalácsot, kuglófot és a bort, mint más lakodalmakban évtizedekkel ezelőtt.

A vacsora ételeinek feltalálása előtt az ételt hozó szakácsnők egyike rövid verset mondott. A vacsora (a tálalás sorrendjében): tyúkhúsleves cérnametélttel, főtt hús, csirke- és sertéspörkölt rizszel vagy nokedlivel (ki melyikkel szerette, választhatott), rántott hús - csirke és sertés -, töltött hús, fasírozott, sütemények, torták, közöttük a vendégek által hozottak is, de bőségesen került az asztalra az elmaradhatatlan rétes. A tésztafélék felhordásakor "egyedi" sütésű, a férfiasságra utaló, azt formázó kalácsot tettek a fiatal pár elé - előtte felmutatták a vendégek^{nek} is - nem minden célzatoság nélkül... A közben mondottak sem voltak kétértelműek... Az italoikat változatlanul a bor vezette, de már megjelent a sör és a különböző üdítők, valamint a feketekávé. Hajnal felé kezdték kínálni a házigazda pálinkáját.

Ebben a lakodalomban is ellopták a menyasszony cipőjét, csak annyiban tért el a kiváltás procedúrája a szokástól, hogy a vőlegény keresztapja - neki kellett kiváltani a cipőt - a cipő árát, 1000 forintot levonta az általa fölkinált 5000 forintos ajándékpénzből...

Minden a hagyományok szerint történt: a koszorúspohár, a menyecsketánc, az éjszakai újravacsoráztatás. A szakácsnők és a pincérek külön mulatozására mindenki felfigyelt, többen csatlakoztak is hozzá, hiszen sajátos zenéjük volt: fakanállal doboltak az üres fazekakon, lábasokon és a fedőkön... (A zenészek csöndben voltak, pótvacsoráztak,,)

A lakodalom másnapjának reggelén, nyolc óra körül elmentek a korán "hazatévedt" vendégekért - néhányat az ágyból húztak ki -, hosszú kötéltre kötve, noszogatóssal és hangos ünnepléssel visszavezették őket a lakodalmasházhoz.

A lakodalom a sátor lebontásával ért véget.

A második házasságkötés formabontásában tért el az eddig megszokottaktól. Az egyházi szertartáson két plébános celebrált³⁰, ezután következett a polgári esküvő, amit a volt Vigyázó-féle³¹ műemlék kastély udvarán tartottak háttérben a 140-150 éves platánfával. A nagyberki Kordé Tünde Mária és Jeremik Gábor³² tartotta itt esküvőjét 2008. augusztus 16-án. A menyasszony édesapja, Kordé Károly a nagyberki egyházközség világi elnöke, nagyapja, Kordé Gyula négy évtized óta templomatyja.

A templomot rengeteg fehér virággal díszítették, virág volt a főoltáron, a mellékoltárokon és a padokon. A misét két plébános celebrálta. A kántor, Pető Eszter orgonazenével és énekével emelte a szertartás színvonalát. Garai Ágnes és Sebők Krisztián volt a két minisztráns.

A jegyesek - őket követte a násznép - orgona-szó kíséretében foglalták el helyüket az ezer személyes templomban. A bevonulás, illetve a helyfoglalás közben orgonával kísért "Jézus szíve szeretlek én..." című éneket énekelte a kántor.

Az ének után Csendes Sándor plébános köszöntötte a jegyespárt, a szülőket, nagyszülőket, a rokonokat és a vendégeket. Arra kérte a híveket, hogy közösen imádkozzanak: a mai nap egy életre szolgáló szövetségének napja legyen.

Az ima után Gyepes Bianka (a szlovákiai Szőgyénben³³ él) mondott egy verset Oltár előtt térdeplő... címmel.

Az igehirdetést Sebők Krisztián kisberki fiú olvasta fel: Evangélium Szent Pál apostolnak a korintosziakhoz írt első leveléből. (A

kánai menyegző.) Az igehirdetés után a kántor és a hívek együtt énekeltek a Jöjj szentlélek, úristen... éneket.

Az ének befejeztével a plébános szólt a hívekhez, majd a jegyespárhoz: gratulált elhatározásukhoz, bátorságukhoz, ahhoz, hogy vállalkoztak: egy életre elkötelezik magukat egymással. Beszélt a házasság napfényes és árnyékos oldaláról, de aki hisz Istenben - mondta -, az minden nehézséget leküzd.

Csendes Sándor plébános: "(...) Eljöttetek ide a templomba, hogy az Úr megpecsételje és megszentelje frigyeteket az egyháznak szolgája és a hívek közösségének színe előtt. Krisztus urunk bőséges áldását adja ehhez. (...)

- Gábor, megfontoltad-e Isten előtt a szándékodat, és szabad akaratodból jöttél ide, hogy házasságot köss?

- Igen.

- Elfogadod-e a gyermekeket, akikkel Isten megajándékozza házasságotokat?

- Elfogadom.

- Igéred-e, hogy leendő feleségedet tiszteled és szereted, míg a halál el nem választ benneteket?

- Ígérem.

- Igéred-e, hogy Krisztusnak és az ő egyházának törvényei szerint neveled fel őket?

- Ígérem."

(Az esketést végző plébános ugyanezeket kérdezte a menyasszonytól, annak válasza egyezett vőlegénye ígéretével.)

A plébános: "Most következik az a szent pillanat, amikor ünnepélyesen kinyilvánítjátok, hogy egymásnak házastársai akartok-e lenni. Fogjunk egymással kezét, és én egybefogom kezeteket a stólával annak jeléül, hogy a házasságotok Isten előtt elvégeztetett.

- Gábor, nyilatkozzál Isten és az Anyaszentegyház színe előtt: akarod-e a jelenlévő Tündét feleségül venni?

- Akarom.

- Mondd tehát utánam: Tünde, Isten szent színe előtt feleségül veszek.

(Gábor megismételte.)

- Tünde, nyilatkozzál Isten és az Anyaszentegyház előtt: akarsz-e a jelenlévő Gáborhoz feleségül menni?

- Akarok.

- Mondd tehát utánam: Gábor, Isten szent színe előtt feleségül megyek hozzád.

(Tünde megismételte.)

A plébános:

- A most megkötött házasságokat az egyház nevében érvényesnek nyilvánítom és megáldom az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében. Ámen.

Kedves Testvéreim! Legyetek tanúi e szentlélek szövetség megkötésének, amely Krisztus urunk szavai szerint felbonthatatlan. Amit Isten egybekötött, ember szét nem választhatja.

Most pedig az ősi magyar szokás szerint esküvel is erősítsétek meg azt, amit az imént egymásnak mondtatok." (A menyasszony, illetve a vőlegény valamint a két násznagy egymás mellé álltak, mindannyian a feszületre tették a kezüket.)

A plébános: "(...) mondjátok utánam az eskü szövegét: Isten engem úgy segítjen, Nagyasszonyunk és a Boldogságos Szűz Mária és Istennek minden szentjei, hogy a jelenlévő Tündét (Gábort) szeretem, szeretetből veszem feleségül (megyek hozzá feleségül), Isten rendelése szerint, az Anyaszentegyház törvényei szerint, és én őt el nem hagyom holtomiglan holtáiglan, semmiféle bajában. Isten engem úgy segítjen."

Az eskütétel után Várnai László plébános köszöntötte az ifjú párt: beszélt a házasság szentségéről, sok boldogságot, bőséges gyermekáldást valamint hosszú életet kívánt nekik. "Titeket, mindnyájatokat, akik híveink vagytok, áldjon meg a mindenható Isten, az Atya, a Fiú és a Szentlélek." - mondta a híveknek.

Csendes Sándor:

- A házasságkötési szertartás véget ért, menjetek békével.

Várnai László a templom ajtajáig kísérte a fiatal párt orgonazene kíséretében.

Már a templom lépcsőjén gratuláltak a fiataloknak (közben a szakácsnék kuglófot osztogattak a tátogatóknak), a menyasszony sógornője egy kis csomagot is adott neki. A Tünde bontotta ki. A túllbe csomagolt, szalaggal átkötött dobozból két fehér galamb repült ki...

Hangos zeneszóval ment a násznép az egy kilométerre lévő volt Vigyázó-féle műemlékkastélyhoz, annak az udvarában tartották az esküvőt.

Barcziné Raskó Rita anyakönyvvezető köszöntötte a fiatal párt, a szülőket, rokonokat - mindenkit. Megállapította, hogy a házasságnak

törvényes akadályja nincs. A menyasszony és a vőlegény által kölcsönösen kimondott boldogító igen után az anyakönyvvezető: "Kedves Tünde és Gábor! Megkérlek benneteket, hogy huzzátok egymás ujjára az arany karikagyűrűt, ahol az arany a szerelmet, a karika pedig a végtelen szeretetet jelentse számotokra."

A már hivatalosan is fiatal házások aláírták az anyakönyvet, amit két tanu aláírásával is hitelesített.

A hivatalos szöveget mindenki állva hallgatta végig.

Érdemes idézni néhány mondatot - gondolatot - Barcziné nem hivatalos beszédjéből, mert sokszor eltért (jó irányban) a hivatalos anyakönyvvezetők frázisaitól.

"Talán megnyugtató, hogy a már régóta tartó kapcsolatokat során megismertétek egymást, s az együttéléshez megvan minden, amire szükségetek lehet. Szerелеmmel a szívetekben vagytok most is, ezt kíséri majd a szeretet is, ami soha nem tisztán, hanem különböző formában fog majd megjelenni, mint a bizalom, a hűség, a derű és a magát vállalás, kötelességtudat önmagával és szeretett társával szemben. (...) Jobbágy Károly egyik versében versében a házassági kapcsolatról így ír:

'Aki szeret, annak varrd fel kabátja gombját,
mert könnyen lehet, hogy felvarrja más.
Aki szeret, annak hallgasd meg baját, gondját,
mert könnyen lehet, hogy meghallgatja más.
Aki szeret, azzal sose légy mo-rc és goromba,
mert könnyen lehet, hogy rámosolyog más.
Aki szeret, szeresd, öleld meg naponta,
mert könnyen lehet, hogy megöleli más.
És akkor, hidd el, nem ő a hibás.'

(...) Kedves Tündi és Gábor! Asztalunkon két szál gyertya ég. Gyújtások meg közösen a harmadik szálát, a fellobbanó láng jelképezze a mai nappal induló házasséletemeket."

Természetesen a végéről nem maradhatott el a protokoláris mondat sem: "Nagyberki község polgármesteri hivatala és a magam nevében szívből gratulálok házasságkötésetekhez, sok szerencsét és nagyon sok boldogságot kívánok. (...)"

Az eskövő ideje alatt halk, az alkalomhoz illő könnyűzene szólt, amit a szertartás végén a nászinduló váltott föl.

A lakodalmat Kaposváro~~n~~, a Kapos Hotel éttermében tartották.

7.

Néhány érdekes házasságkötés, amelyeket Nagyberkiben anyakönyveztek.

A budapesti gróf Zichy Rafael itt kötött házasságot a mosdósi ör-gróf Pallavicini Eduariával (1901).

Heiszig Lajos 38 éves üzletvezető a 27 éves Hegyi Máriával 1912-ben kötött házasságot - mindketten kassaiak voltak.

Dr. Erényi Gusztáv 27 éves izraelita vallásu tanár elvette a 25 éves Krüger Anna Elzát, aki evangélikus volt. A szertartás szövegét Francz anyakönyvvezető helyettes fordította magyarról németre, Krüger Anna nem beszélt magyarul (1916).

A romániai születésű (Dragesti) Kovács János 1939-ben kötött házasságot a kisberki Péter Katalinnal.

Két-két testvér egyszerre tartotta esküvőjét és lakodalmát 1983. december 17-én Mosdóson. A 22 éves Gulyás András feleségül vette az ugyancsak 22 éves kercesligeti Frech Marikát. A 20 éves Gulyás István pedig a Marika testvérét, a 20 éves kercesligeti Frech Ibolyát.

1972. május 20-án volt Tantalics Ferenc és Sárdi Mária lakodalma Kisberkiben. A lakodalom másnapjának reggelén bérbevették a kisberki szódás (szikvízkészítő) szamarát és kordóját, ezzel szedték össze a lakodalomból "megszökött" vendégeket. Pető Istvánné, a menyecske nagyberki rokona hajtotta az "egyszamaras" fogatot.

Jegyzetek

1. Gebhardt György (Büssü, 1903-Kaposvár, +?)
2. Ükös József (Baté, 1921-Nagyberki, 1984), Ükös Józsefné (Nagyberki, 1921-Nagyberki, 1999)
3. Nagyberkiben azt az embert mondták pógárnak, akinek legalább 15-20 hold földje volt (vagy több), részesművelőket, részesaratókat tartott, esetleg cselédje is volt.
4. Tar Gyuláné (1915-1997) 1930-ban kötött házasságot Tar Gyulával (1908-1990), aki suszter volt a faluban. (A zárójelben lévő személyeket Gáll Éva a forrásoknál említett gyűjtéséből idéztem.)

5. Rózsa Lajos (1912-1992) 1936-ban kötött házasságot a 18 éves Erdélyi Máriával.
6. Farkas Lászlóné (Nagyberki, 1922-) első házasságáról van szó. Férje 1944-ben hősi halált halt a keleti fronton. Második házasságát 1950-ben kötötte a nagyberki Farkas Lászlóval, aki ebben az évben tért vissza a szovjet fogságból.
7. Vörös Ferenc felső (1922-+?)
8. Vörös Kálménné (1928-) 1946-ban kötött házasságot a mosdósi Vörös Kálmánnal.
9. A közvetítő lehetett bárki: rokon, vagy csak ismerős, férfi vagy nő, aki élt-halt a fiatalok összeházításáért.
10. Kordé Józsefné szül. Bokor Irén (1902-+?) nagyberki lakos.
11. Özv. Francz Józsefné (1917-) nagyberki lakos.
12. Kis Sándor (1892-1948) vadaskerti lakos, kőműves volt a szakmája.
13. Gulyás András (1961-) szakképzett szakács, nagyberki lakos.
14. Ringliző: a bőr köralaku lyukasztására használt szíjgyártó, illetve suszterszerszám.
15. Kuruspán: 2 méter magasra is megnövő örökzöld bokor. Apró, sötétzöld kemény, viaszos tapintású levelei vannak.
16. Mahónia: a kuruspánhoz hasonló örökzöld, levelei világosabbak és nagyobbak, mint a kuruspán levelei.
17. A menyasszonybúcsúztatót, mint minden idézőjelben írt szöveget, szó szerint közlök, hasonlóan a magnófelvételekről leírt szövegekhez: az adott kor, illetve a szerző helyesírási gyakorlatát követve.
18. Valószínűleg: nekem keresőm.
19. Takács Kálmán (1913-+?)
20. A (...) pont a 60 éves köszöntő papírján olvashatatlan szavakat jelzi.
21. Tar Gyula (1908-1990)
22. Motola (motolla): a megfont gyapjú vagy kender feltekerésére használt, kézzel forgatható faeszköz.
23. Pemet: a kenyérsütő kemence végéig beérő hosszú bot, végére vagy csomát vagy szalmacsomót kötöttek, amit vízbe mártottak, ezzel locsolták fel a tüzes kemence alját, hogy tiszta legyen, és ne süljön hirtelen keményre a kenyér, a héja ne legyen sötétbarna.

24. Valószínűleg: szemed. Szerintem a sor értelme: a felsoroltakért dolgozni kell, nem lehet azokat ölbe tett kézzel várni.
25. Kéki János nagyberki vőlegény búcsúztatója 1977. szeptember 10-én.
26. Barczi Tibor nagyberki vőlegény kikérője 1989-ben.
27. Szenner Mária kercesligeti menyasszony búcsúztatója 1978. július 22-én, aki Kisberkibe ment férjhez. Kéki János, Barczi Tibor és Szenner Mária búcsúztatóját **Baji Dezső** (Csehszlovákia, Pered, 1927. jún.1. - Nagyberki, 1995) évtizedeken át Kercesliget, Mosdós és Nagyberki kántora volt.
28. Pásztó Imre (Csehszlovákia, Naszvad, 1924 - Kisberki, 1995), Frech Erzsébet (Vadaskert, 1925 - Kisberki, 2007).
29. Kálozdi József (1959-), Horváth Éva (1963-).
30. Várnai László (1954-) 1985-2005 között volt plébános Mosdóson, Csendes Sándor (1974-) 2005-től plébánosa a nagyberki egyházközségnek.
31. Gróf Vigyázó Ferenc (Bécs, Heitzing, 1874. ápr.5. - Rekawinkel, 1928.júl.31.) Végrendeletében nagyberki uradalmát a Magyar Tudományos Akadémiára hagyta.
32. Jeremi Gábor (1975-), Kordé Tünde Mária (1981-).
33. A menyasszony apja futbalistaként sokszor játszott a szőgyéni csapat ellen. A nagyberki öregfiúk csapatának élő kapcsolata van a szlovákiai Szőgyénnel.

Forrás, irodalom

1. Frech József: Fejezetek Nagyberki történetéből. Kaposvár, 2001
2. Gáll Éva néprajzkutató 1984. évi nagyberki gyűjtése. SMM NA 11-88/16. Kaposvár.
3. Nagyberki halotti anyakönyv 1984, 1999. SML, Kaposvár.
4. Nagyberki házassági anyakönyv 1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919, 1941, 1950, 1951. SML, Kaposvár

Adatközlő

1. Barcziné Raskó Rita (1970-) 7255 Nagyberki, Ifjúság útja 15.
2. Dobos Károly (1927-) 7255 Nagyberki, Újváros u. 18.

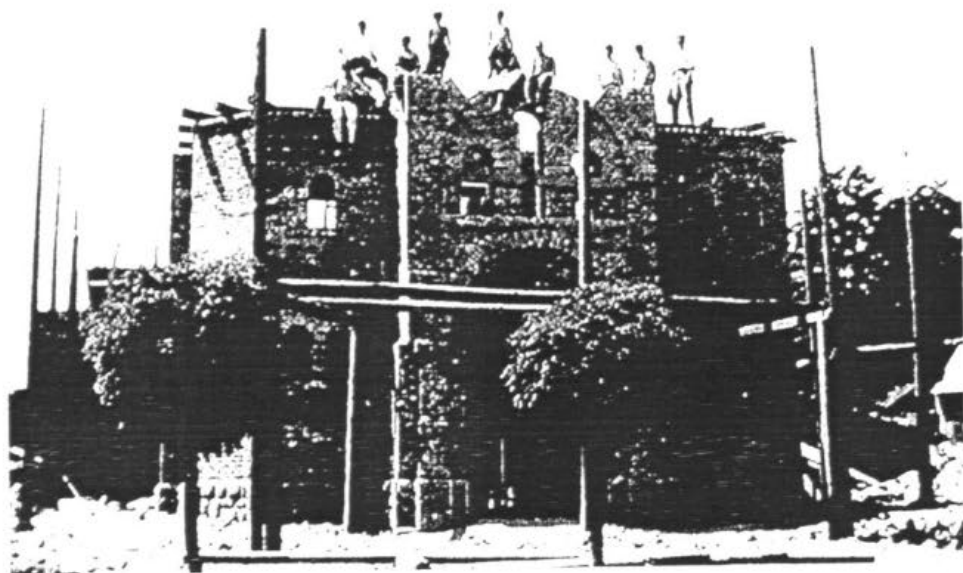
3. Dobos Károlyné (1930-) 7255 Nagyberki, Újváros u. 18.
4. Farkas Lászlóné (1922-) 7255 Nagyberki, Kossuth L. u.15.
5. Gulyásné Frech Ibolya (1964-) 7257 Mosdós, Kossuth L. u. 22.
6. Kordé Károlyné (1955-) 7255 Nagyberki, Ifjúság útja 58.
7. Kovács Csabáné (1960-) 7255 Nagyberki, Fő u. 50.
8. Varga Ernőné (1943-) 7255 Nagyberki, Újváros u. 8.

Nagyberki, 2008. szeptember

Frech József
Frech Józsefné

FOTÓMELLÉKLETEK

A templom építése (1939-1941)

A fotó a templom felszentelésének napján készült (1941. júl. 6.)

A nagyberki templom. Fotó:
Frech József, 2001

A nagyberki templom fő-
oltára, előtte Kordé Ká-
roly (1977-) elsőáldozó.

Schutzbach Verona (1896-1968) és Kis Sándor (1892-1948) esküvői fényképe 1918-ban készült. Házasságukban négy gyermek született: Károly (1922-1924), Veronika (1924), Anna (1925) és Károly (1935).

Kis Veronika (1924-1999) és Frech József (1921-1959). 1941. nov. 24-én kötöttek házasságot. Egy gyermekük született: József (1942-). Esküvői kép nem készült róluk.

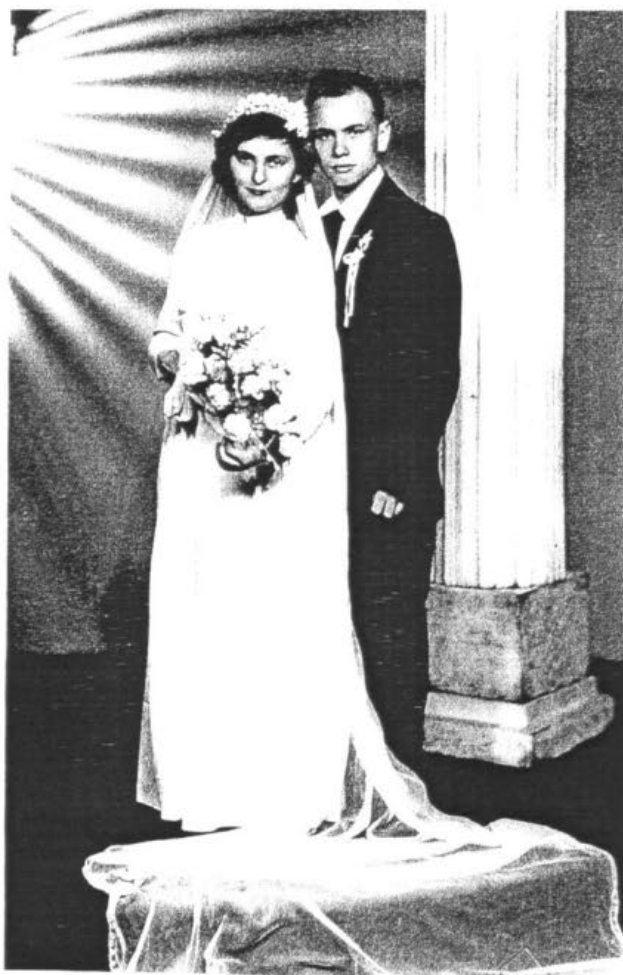

Kis Anna (1925-1996) és a mindszenti (Baranya m.) Löffler József 1944. aug. végén kötöttek házasságot. A férjet 1944 szepterében behívták katonának. A budapesti harcokban, 1944 decemberében tűnt el.

Kis Anna (1925-1996) és Pető István (1928-) 1953-ban kötöttek házasságot. Két gyermekük született: István (1953-) és Anna (1960-). A fotót Frech József készítette az 1980-as évek első felében Kátahegyen.

Simon Erzsébet (1937-) és Kis Károly (1935-2002) 1957. febr. 23-án kötöttek házasságot. Egy gyermekük született: Klára (1958-). A vőlegény r.kat. volt, a menyasszony református. Az egyházi esküvőt a r.kat. egyház törvényei szerint tartották meg.

Pécsek Erzsébet (1945-) és Frech József (1942-) 1964. nov. 21-én kötöttek házasságot. Egy gyermekük született: Judit (1969-).

Kiss Klára (1958-) és Böcs Kálmán (1957-) 1981. jan. 11-én kötöttek házasságot Bicskén a református vallás előírásai szerint. A menyasszony katolikus, a vőlegény református. Két gyermekük született: András és Róbert.

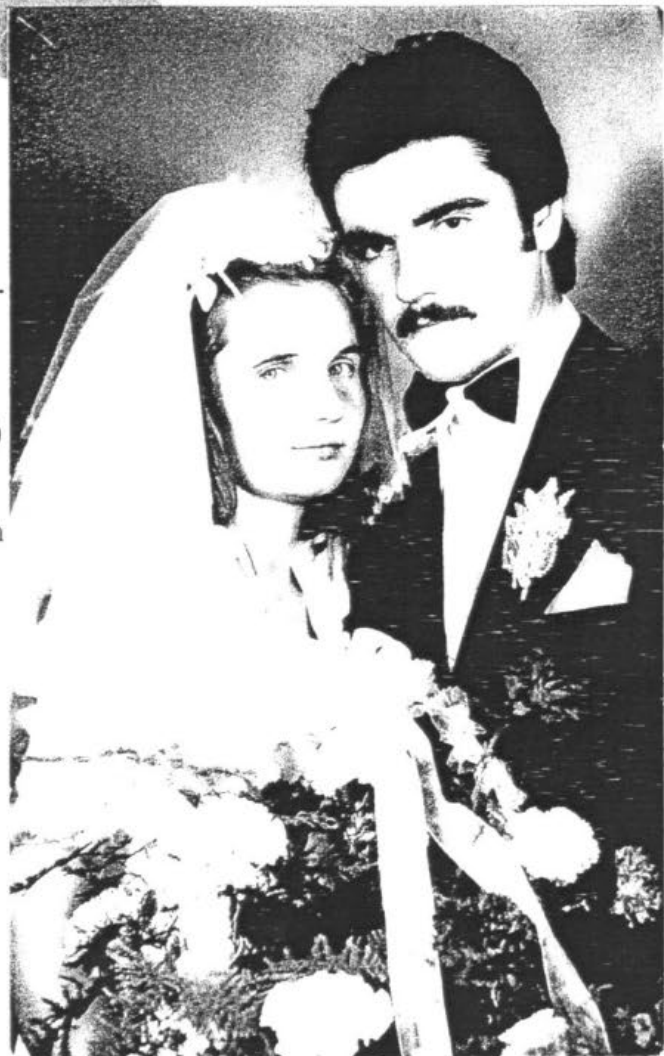
Frech Judit (1969-) és Mányok Ernő (1971-) 2001. jún. 23-án kötöttek házasságot. Két gyermekük született: Gergely (2005-) és Alex (2008-). A vőlegény édesapjának hirtelen halála miatt nem tartottak lakodalmat, hidegtálas állófogadást rendeztek a menyasszony szüleinél.

Bárdosi Zsuzsanna (1959-) és Pető István (1953-) 1977. ápr. 23-án kötöttek házasságot. Egy gyermekük született: Szabolcs (1978-). Az esküvőt a kaposvári anyakönyvi hivatalban, a lakodalmat a nagyberki Szalacska vendéglőben tartották.

Pető Anna (1960-) és Kovács Csaba (1958-) 1978. júl. 15-én kötöttek házasságot. Két gyermekük született: Kornélia (1983-) és Dóra (1988-). Társadalmi esküvőjük volt, egyházi esküvőjüket 1983-ban tartották.

Kálozdi István (1907-1979) és Schutzbach Erzsébet (1907-1988) idős kori fényképe. 1926-ban kötötték házasságot. Esküvői kép nem készült róluk. Egy gyermekük született: János (1929-1992). Schutzbach Erzsébet és Schutzbach Verona testvérek voltak.

Lent: Horváth Teréz (1932-2004) és Kálozdi János (1929-1992) 1947-ben kötötték házasságot, két gyermekük született: Mária (1953-) és József (1959-).

Kálozdi Mária (1953-) és Róth János (1950-1999) 1972. máj.27-én kötöttek házasságot, amelyben két gyermek született: Attila (1973-) és Balázs (1981-).

Róth Attila (1973-) és Horváth Aranka (1969-) 1995. aug.5-én kötöttek házasságot. A fénykép egyik kaposvári parkban készült.

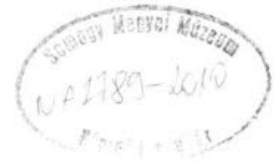

Kálozdi József (1959-) és Horváth Éva (1963-) esküvője, a vőlegény kikérése. Az első vőfély Polgár József. Fotó: Frech József, 1983

Kálozdi József és Horváth Éva esküvője, a menyasszony kikérése. A búcsúztatót, a kikérést Polgár József első vőfély mondta. Fotó: Frech József, 1983

Kálozdi József (1959-) vőlegény az első koszorúslánnyal, Frech Judittal (1969-). Mögöttük a násznagy, Schreiber József. Fotó: Frech József, 1983

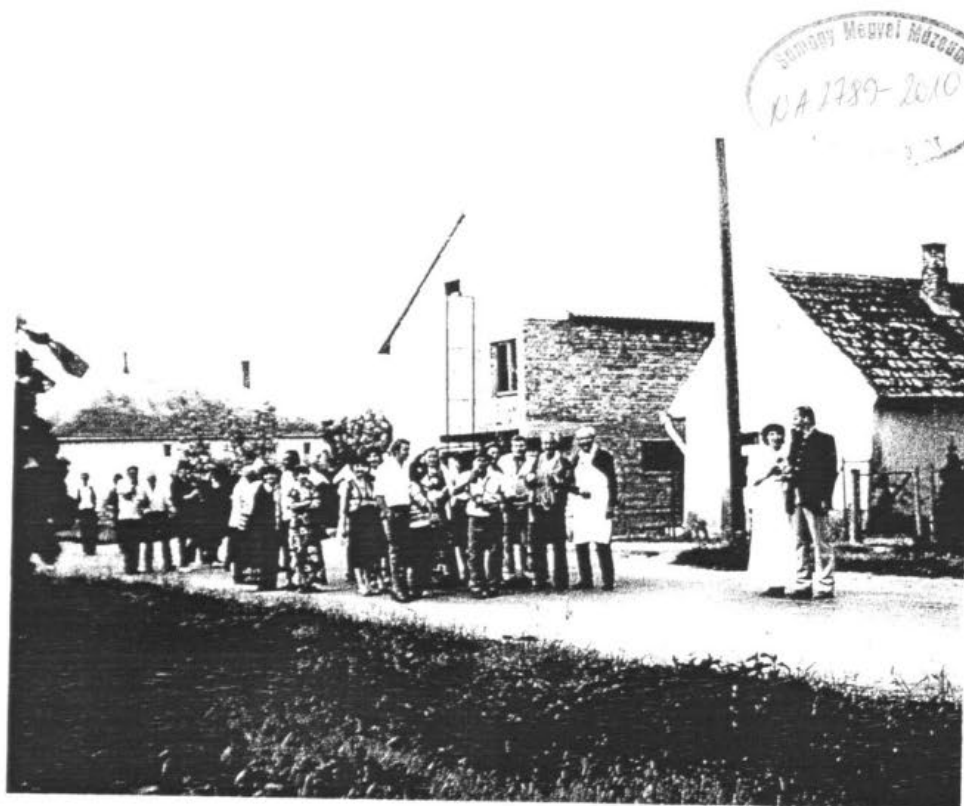
Kálozdi József (1959-) és Horváth Éva (1963-) 1983. jún. 4-én kötöttek házasságot, amelyben két gyermek született: Tamás (1984-) és Viktória (1990-). A fénykép az egyházi esküvőről kijövet ábrázolja őket. Fotó: Frech József, 1983

Karikázás és vonatozás a Kálozdi-féle lakodalom másnapjának reggelén az utcán. Fotó: Frech József, 1983

A Kálozdi-féle lakodalom másnapjának reggelén felkeresték azokat a vendégeket, akik már hazamentek a lakodalomból, zenszóval, kötélre "fűzve" vitték vissza őket a lakodalmasházhoz. Fotó: Frech József, 1983

Simon Erzsébet (1937-) és Kis Károly (1935-2002) esküvőjéről. Indul a nászmenet Vadaskertből, a vőlegény házatól Nagyberkibe. Fotó: Frech József 1957

Készülődés Pécsek Erzsébet (1945-) és Frech József (1942-) lakodalmára. Balról jobbra: Nagy Sándorné, Baki Józsefné, Peringer Jánosné, Kálozdi János, Sárdi Mihály, Kálozdi Jánosné, Pető István, Nagy Julianna, Pető Istvánné és Francz Jakabné. Fotó: Frech József, 1964. november

Disznóölés Pécsek Erzsébet (1945-) és Frech József (1942-) lakodalmára. Kálozdi István (1907-1979) böllér, Baki József (1933-) és Pető István (1928-). Fotó: Frech József, 1964. november

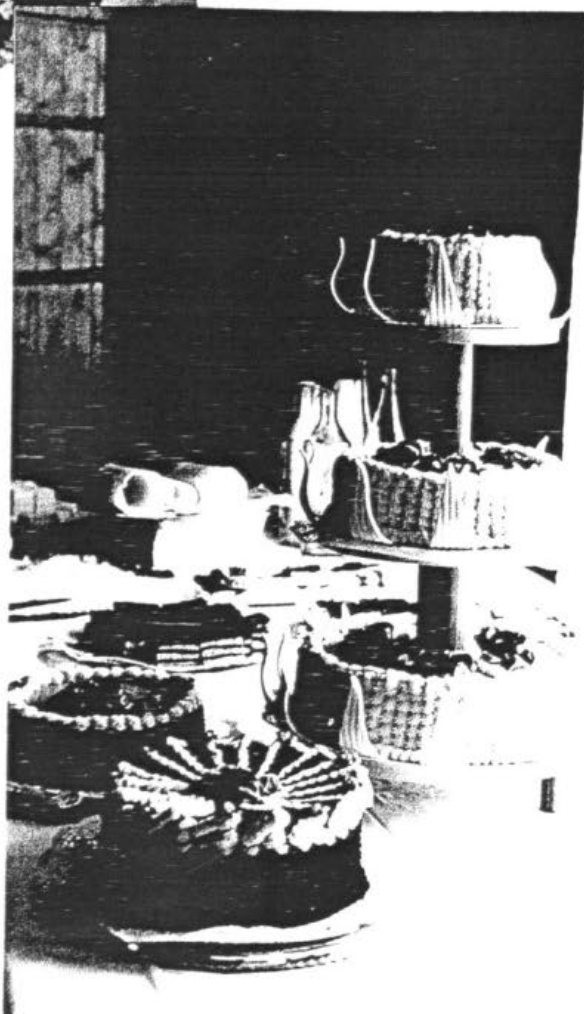

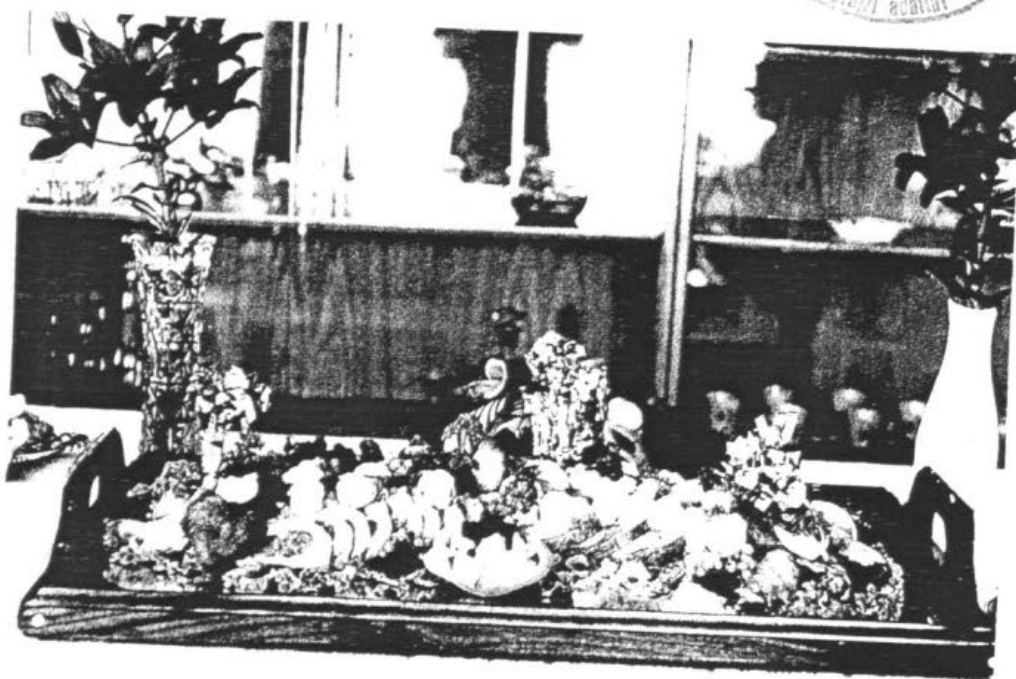
A híres kisberki sváb zenekar az 1940-es évek elején. Balról az ötödik a zenekar vezetője, Tormási József (1910-1997).

Frech Judit (1969-) és
Mányok Ernő (1971-) esküvő-
jének állófogadására készí-
ti a hidegtálakat Gulyás And-
rás szakács (1961-). Fotó:
Frech József, 2001

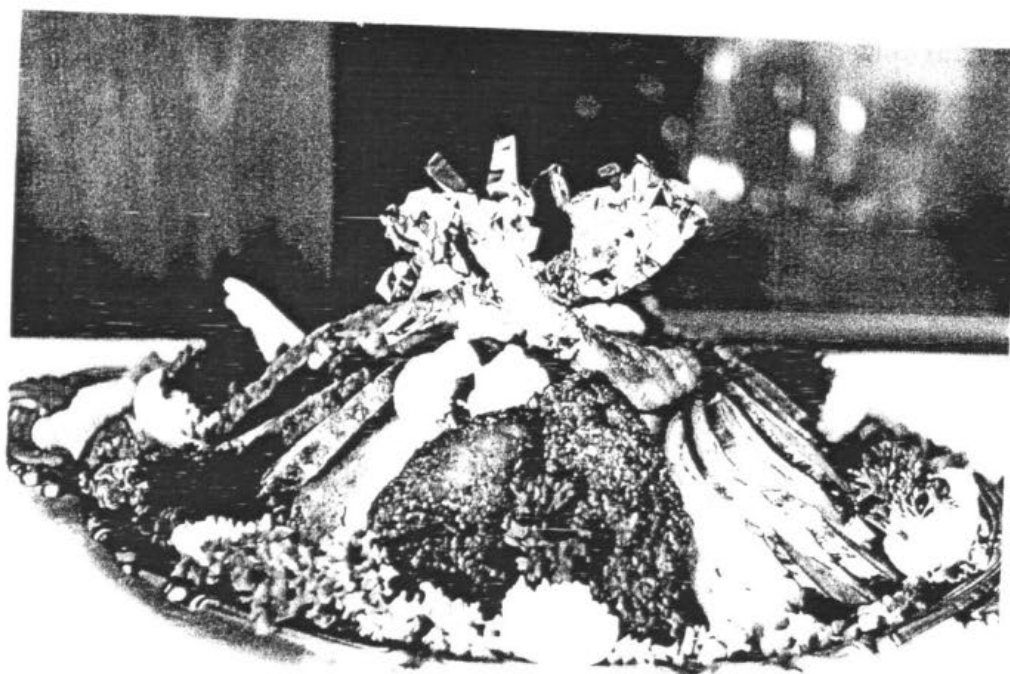

Ugyanerre az állófogadás-
ra készített torták. Fotó:
Frech József, 2001

Gulyás András (1961-) által készített hidegtálak Frech Judit és Mányok Ernő esküvőjére. Fotó: Frech József, 2001

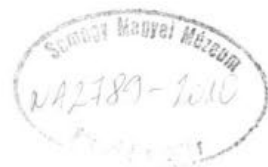

Menyasszonyok kikérése. Frech Mária (1960-) és Frech Ibolya (1964-). Középen Gál Zoltán elsővőfély. A két menyasszony testvér. Fotó Frech József, 1983 (Mosdós).

Vőlegények kikérése. Gulyás István (1962-) és Gulyás András (1961-). Középen az első vőfély, Varga Róbert. A két vőlegény testvér. Fotó: Frech József, 1983 (Mosdós).

Frech Mária és Gulyás András.
Fotó: Frech József, 1983 (Mos-
dós).

Frech Ibolya és Gulyás
István 1983. dec. 17-én.
Fotó: Frech József, 1983
(Mosdós)

Igali Rózsa (1901-+?) és Kordé Gyula (1904-1960) esküvője 1926-ban volt. A fénykép később készült róluk. Egy gyermekük született: Gyula (1928-).

Varga Mária (1931-2001) és Kordé Gyula (1928-) 1948-ban kötöttek házasságot. A fénykép később készült. Egy gyermekük született: Károly (1950-).

Papácsi Mária (1933-+?) és Tar Sándor (1936-1994).
1954-ben kötöttek házasságot, egy gyermekük született:
Valéria (1955-).

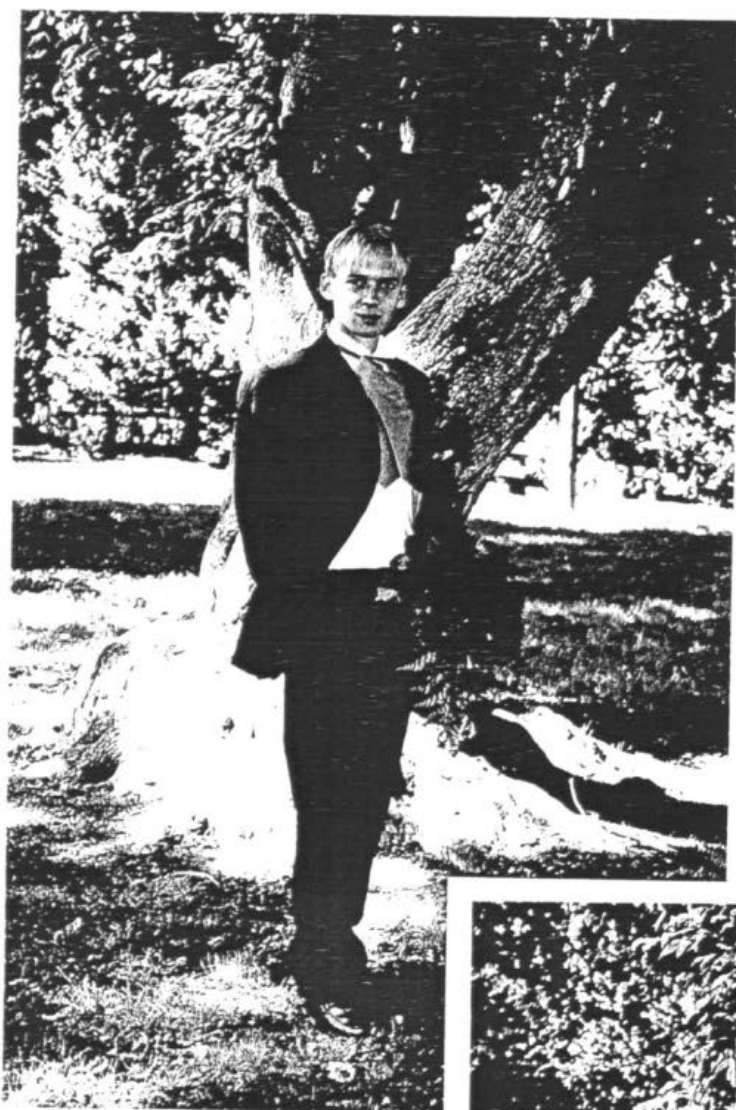

Tar Valéria (1955-) és Kor-
dé Károly (1950-) 1974. jún.
29-én kötöttek házasságot.
Két gyermekük született: Ká-
roly (1977-) és Tünde (1981-).

Polák Andrea (1979-) és Kordé Károly (1971-) 2005. aug. 6-án kötöttek házasságot. A felső képen Várnai László (1954-) plébános esketi a fiatalokat, az alsó képen pedig kikiséri az ifjú párt a templomból.

Kordé Károly (1977-) vőle-
gény Kaposvár egyik park-
jában 2005. aug. 6-án.

Polák Andrea (1979-)
menyasszonyként ugyan-
abban a kaposvári park-
ban, mindketten az es-
küvő után.

Kordé Károly és felesége a menyecske-tánc után söpri a föld-
reszort aprópénzt. Ugyanennek a lakodalomnak a hajnalán kán-
kánt táncoltak a hölgyek. (Alsó kép.)

Pallósi Ferenc mosdósi le-
gény és menyasszonya 1959-
ben tartották esküvőjüket,
amelyen a menyasszony hosszú
fátylát három nagyberki kis
koszorúslány vitte: Tar Va-
léria (1955-), Tar Piroska
és Pallósi Rózsa.

Varga Károly (1912-1993) és
Takács Mária (1921-?) 1936-
ban esküdtek. A menyasszony
ruhája és fátyola félhosszú,
a vőlegény kitűzőjén hosszú
a szalag, a fehér kesztyű
csak díszként van a vőlegény
kezében.

Walkshöfer Erzsébet (1928-+?) és Tar Kálmán (1927-+?)
 1950-ben tartották esküvőjüket. Az 1940-es és '50-es évek-
 ben szokás volt a fényképészt házhoz hívni: együtt fényké-
 pezték a fiatal párt és a közeli rokonokat.

Varga Margit (1930-+?) és Kovács Károly (1928-+?) 1947.
 nov. 18-án tartották lakodalmukat. Itt is a már fent említett
 szokás szerint készített csoportkép látható.

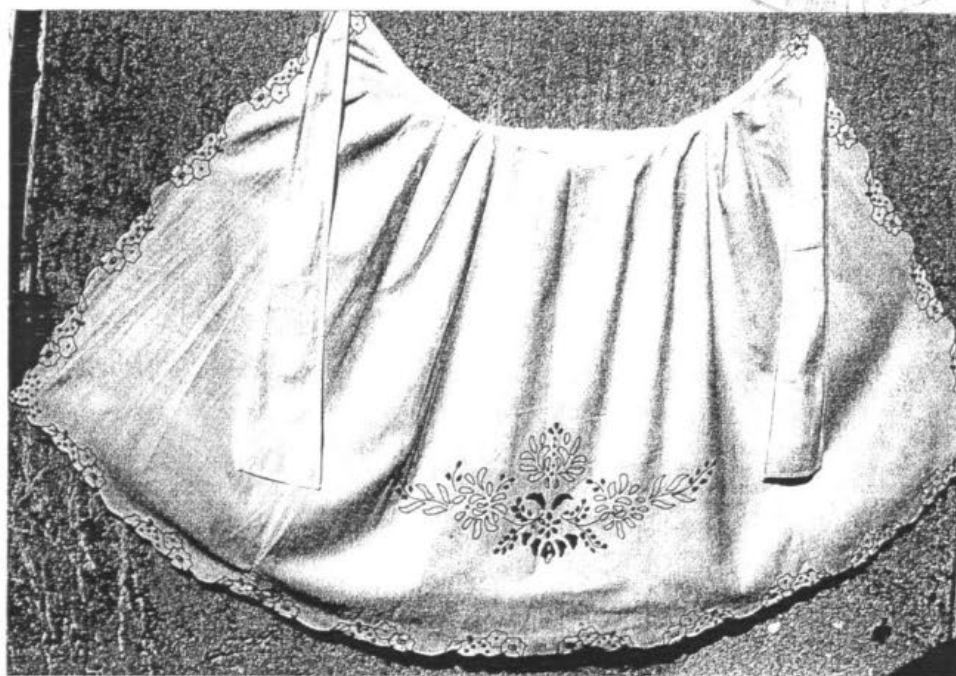
Knoll Rozália (1932-+?) és Varga Károly (1924-+?) 1947-ben tartott esküvőjén készített csoportkép.

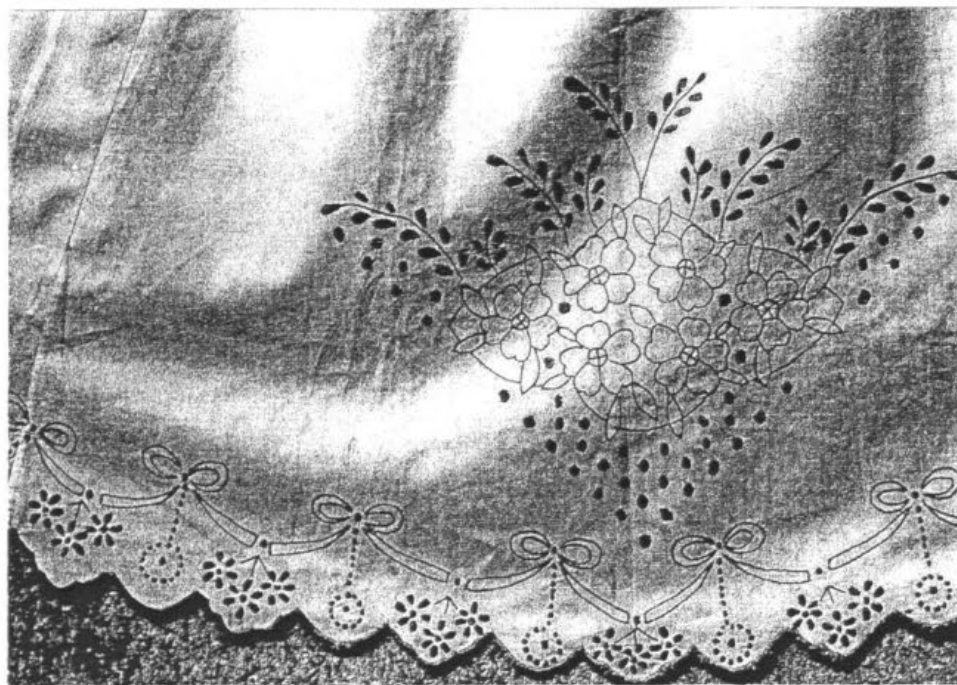
Koszorúslányok és vőfények az 1950-es években.
Erdélyi Gyula (1939-1997)
Javós Erzsébet, Tar Erzsébet és Szép Lajos.

SARAJEVOI KÖNYVTÁR
14.1789-2010
1911.1.1.

69

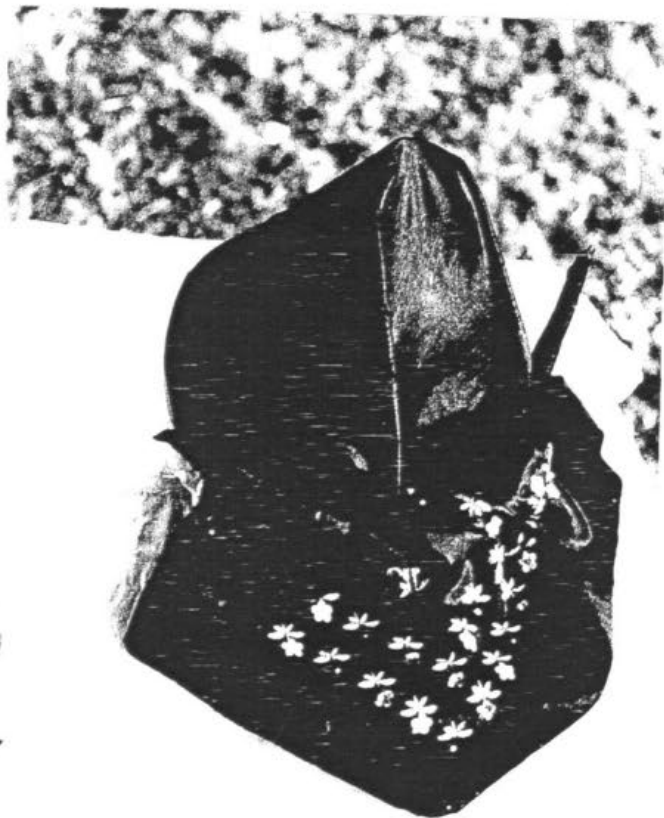

Két menyecskekötény az 1930-as, 1940-es évekből. A felsőt rózsaszínnel, az alsót világos lilával hímezték ki. A két kötény Vörös Kálmánné szül. Tar Rózsa (1928-) tulajdonában van. Fotó: Frech József, 2003

Száb népi öltözet nagyberki magyaros szarvaskendővel. A képen Kovács Jánosné szül. Széles Julianna (1892-1966) és leánya, Kovács Magdolna (1914-1944).

A közel 100 éves nagyberki magyaros szarvaskendő, amelyet Vörös Kálmánné (1928-) édesanyja viselte az 1900-as évek elején. A kendőt újrakötötte 2008-ban Frech Józsefné. Fotó: Frech József, 2008

A címertan rajza, amelyet Dobos Károly (1927-) és Dobos Károlyné (1930-) elmondása alapján rajzoltam. Utoljára Dobosék esküvőjén készítették Nagberkiben.

Kordé Tünde és Jeremik Gábor esküvője a nagyberki templomban 2008. aug. 16-án. Középen Várnai László plébános.

Kordé Tünde, Jeremik Gábor és Nagy Kálmán násznagy a nagyberki kastélyparkban tartott esküvőn.

